

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE DİN VE
METAFİZİK**

HATİCE ÇİÇEKLİ

120101024

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. M. FATİH ANDI

İSTANBUL 2014

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERDEM BAYAZIT'IN ŞİİRLERİNDE DİN VE
METAFİZİK

HATİCE ÇİÇEKLİ

120101024

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Enstitü Bilim Dalı: Yeni Türk Edebiyatı

Bu tez .../.../ 2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından
Oybirliği/Oyçokluğuile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. M. Fatih ANDI

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Hasan AKAY

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

HATİCE ÇİÇEKLİ

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10045645
Yazar Adı / Soyadı	HATİCE ÇİÇEKLİ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 28700521038
Telefon	5353439091
E-Posta	haticecicekli99@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Din Ve Metafizik
Tezin Tercümesi	Religion and Metaphysics in Erdem Bayazıt's Poems
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Türk Edebiyatı Bölümü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	94
Tez Danışmanları	PROF. DR. MUHAMMED FATİH ANDI 11461374906
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezinin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

22.07.2014

İmza:.....

ÖZ

Bu çalışma, Erdem Bayazıt'ın şiirlerindeki din ve metafizik konusu üzerinde yapılmıştır. Din ve metafizik konularının Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde nasıl işlendiği incelenmiştir. Çalışma esnasında sadece Erdem Bayazıt'ın eserleri değil, onun üzerinde etkili olan şahıslar ve eserleri de dikkatle incelenmiştir.

Erdem Bayazıt şiirleri üzerinde yapılan bu araştırma giriş hariç dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde din, gelenek ve medeniyet kavramları üzerinde durulmuştur. Şairin bu kavramları şiirde hangi mana derinliğinde kullandığı değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise şiirlerinde değindiği peygamberimiz ve dolayısıyla İslam tarihi, diğer peygamberler; üçüncü bölümde ölüme ve metafiziğe bakış açısı, bu iki kavrama yüklediği anlam; dördüncü bölümde Erdem Bayazıt'ın şiirine yansıyan yönüyle insan ve dünyayı algılayışı incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Erdem Bayazıt, şiir, din, metafizik.

ABSTRACT

The subject of this study is the concepts of religion and metaphysics in Erdem Bayazit's poems. The use of these concepts in his poems is investigated. In addition to his poems, the people that have an effect on him and their works are also discussed.

This research on Erdem Bayazit's poems has four chapters except the introduction part. In the first chapter, the concepts of religion, tradition and civilization are elaborated. The depth of these concepts in his poems is analysed. In the second chapter, islamic history, our prophet and the other prophets in his poems are mentioned. In the third chapter, Bayazit's point of view about death and metaphysics is examined. Finally in the fourth chapter, the "human" in his poems and his perception of the world are discussed.

KEYWORDS: Erdem Bayazit, poetry, religion, metaphysics.

ÖNSÖZ

Erdem Bayazıt, Türk edebiyatında 60 kuşığı ve sonrasındaki şiir alanında önemli bir yere sahiptir. O daha çok dini ve metafizik içerikli şiirleriyle ön plana çıkmıştır. Onun beslendiği kaynaklardan beslenerek yazan şairler içerisinde o, döneminin gençleri tarafından ağabeyi olarak görülmüştür.

Yazdığı şiirlerle insanlara manevi sorumluluklarını, dünyanın faniliğini ve öte âlemi hatırlatmıştır. Kimi şiirleriyle dünyaya geliş amacımızı sorgularken kimi şiirlerinde de düzenin bozuluşundan, insanların mekanikleşmesinden, gelenekten ve özden kopuştan şikâyet eder.

Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde din ve metafiziğin izlerini aradığımız çalışmamızda onun, şiirlerinin büyük bir çoğunluğunda bu konuya değindiğini gördük. Çalışma sonucunda, onun şiirlerini 'din ve metafizik' zemini üzerine oturtmuş olduğu kanısına vardık. Din ve metafizik kimi şiirlerinde doğrudan konu olurken kimi şiirlerinde ise arka planda asıl ana düşünceyi destekleyen yardımcı fikir olarak karşımıza çıkar.

Tezin giriş bölümünde, Erdem Bayazıt'ın hayat hikâyesi, şiir yolculuğu ve şiirlerinin genel tematiği incelenmiştir.

Tezin birinci bölümünde, şiirlerdeki din, gelenek, medeniyet ve modernizm kavramları üzerinde durulmuştur. Bu kavramlara yazarın, hangi bakış açısıyla şiirinde yer verdiği incelenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, İslam peygamberi, dolayısıyla İslam tarihi ve diğer peygamberlerin Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde nasıl yer aldığı incelenmiştir. Onun şiirlerinde asr-ı saadetten ve peygamberlerin karşılaştığı zorluklardan bahsetmiş olduğunu tespit ettik.

Üçüncü bölüm ise tezin asıl bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde ağırlıklı olarak yer verdiği ölüm ve metafizik konuları üzerinde

durulmuştur. Şairin dünya görüşünü de yansıtan bu şiirlerde ağırlıklı olarak ölüm, sonrası ve ahiret konusunu işlediği tespit edilmiştir.

Tezin dördüncü ve son bölümünde ise insan, dünya ve hayat konuları incelenmiştir. Erdem Bayazıt, insanın hayat karşısında nasıl bir tutuma sahip olması gerektiğini anlatmıştır.

Sonuç bölümünde ise incelenen tüm bilgi ve metaryeller değerlendirilip yorumlanmıştır. Çalışma, kaynakça bölümüyle son bulmaktadır. Kaynakça bölümünde çalışma ile ilgili kitaplar, süreli yayınlar, makaleler ve tezler yer almaktadır.

Tezimizin temelini oluşturan Erdem Bayazıt'ın şiirlerinin tamamı ayrıntılı olarak okunup incelenmiştir. Ayrıca ulaşabildiğimiz ölçüde şairin kendi düşüncelerinin yer aldığı denemelerinden de istifade edilmiştir.

Çalışma süresince Erdem Bayazıt hakkında yapılan araştırma, inceleme yazıları ve makalelere başvurulmuştur. Ayrıca şairin üzerinde etkili olduğunu düşündüğümüz Sezai Karakoç'un düz yazıları ve şiirleri de incelenmiştir. Kaynakça bölümünde istifade edilen tüm kaynaklar liste halinde verilmiştir.

Tezi içerik ve biçim yönünden inceleyerek bana yol gösteren saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. M. Fatih Andı' ya sonsuz şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.DİN, GELENEK VE MEDENİYET	8
1.1.Din, Gelenek ve Medeniyet	8
1.2.Modern Çağa Tepki	10
1.3.Yabancılaşan Şehir	23
1.4.Tabiat ve Tabiata Davet	31

İKİNCİ BÖLÜM

2.HZ. PEYGAMBER, İSLAM TARİHİ VE PEYGAMBERLER	38
2.1.Hz. Peygamber ve İslam Tarihi	38
2.2.Diğer Peygamberler	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ÖLÜM, SONRASI VE AHİRET	53
3.1.Ölüm Kavramına Genel Bir Bakış	53
3.2.Ölüm-Sonsuzluk-Muştu	55
3.3.Ölüm-Çocuk	59
3.4.Ölüm-Şehir	61
3.5.Mezar	64
3.6. Teslimiyet ve Sorumluluk Duygusu	69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.İNSAN-HAYAT-DÜNYA	74
4.1.Hayat ve Dünya Karşısındaki Tutum	74
4.2. Sosyal Meseleler	79
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	88

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
A.Ö.F.	Açıköğretim Fakültesi
Bkz.	Bakınız
c.	Cilt
Der.	Derleyen
Enst.	Enstitüsü
FSM	Fatih Sultan Mehmet
m.d.	Madde
s.	Sayfa
TDV	Türk Diyanet Vakfı
YKY	Yapı Kredi Yayınları
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

Cumhuriyet döneminin önemli yazarlarından olan Erdem Bayazıt, 1939 yılında Kahramanmaraş'ta doğmuştur. İlkokul ve lise eğitimini de burada tamamlamıştır. Ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne başlamıştır. Bursu olmadığı için, maddi sebepler yüzünden, kaydını devam zorunluluğu olmayan Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne aldirmiştir. Fakat hukuk eğitimini yarıda bırakmıştır. Hukuk fakültesini bıraktıktan sonra askere giden Bayazıt, askerden döndükten sonra Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydolmuştur. 1971 yılında buradan mezun olduktan sonra Maraş'a dönen şair, Maraş Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Ayrıca çeşitli memuriyet görevlerinde de bulunmuştur.

İstanbul'a giderek, İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı'nın kuruluşu sırasında genel sekreter olarak çalışmıştır. Şair, Maveria dergisinin çıkmasıyla Ankara'ya geri dönmüştür. Sanayi Bakanlığı İnsan Gücü Eğitim Dairesi Başkan Yardımcısı iken bu görevinden istifa ederek Akabe Yayınları'nın ve Maveria dergisinin yönetimini üstlenmiştir. 1984'te Akabe A.Ş.'nin İstanbul'a taşınma kararı ile bu görevini devrederek yeniden memurluğa dönmüştür.

1987'de Kahramanmaraş milletvekili seçilmiştir. Bu sırada da şiir yazmaya devam etmiştir. İlk şiir kitabı Sebeb Ey 1972 yılında Edebiyat Yayınları'ndan çıkmıştır. Risaleler isimli şiir kitabı ise 1987'de Akabe Yayınları'ndan çıkmıştır. Bu iki kitap da İz Yayıncılık tarafından 'Şiirler' adı altında 1992 yılında bir araya getirilmiştir. Risaleler ile 1988'de Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Şiir Ödülü'ne, 1983'te İpek Yolundan Afganistan'a isimli kitabı ile de Türkiye Yazarlar Birliği Gazetecilik Ödülü'ne layık görülmüştür. Ekim 2003'te Strazburg'da düzenlenen Türkçe'nin 5. Uluslararası Şiir Şöleni'nde Yahya Kemal Büyük Ödülü'nü almıştır.

Bayazıt, uzun zamandır tedavi gördüğü hastalıktan kurtulamayarak 4 Temmuz 2008 Cuma günü İstanbul'da vefat etmiştir.

Erdem Bayazıt'ın şiirleri Açık, Çıkış, Yeni İstiklâl, Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat, Maveria ve Yedi İklim dergilerinde yayınlanmıştır. Şair, Diriliş dergisine üçüncü sayısında katılmıştır. Fakat dergi ilk on iki sayıdan sonra kesik kesik çıkmaya başlamıştır. Dönemin bir diğer önemli dergisi ise Nuri Pakdil'in çıkardığı Edebiyat isimli dergidir. Bu dergi Nuri Pakdil'in emrindeydi ve kesintisiz olarak basılamamaktaydı. Necip Fazıl'ın çıkarmakta olduğu Büyük Doğu'da da tek söz sahibi Necip Fazıl'dı. Siyasi olaylar nedeniyle bu dergi de aralıklı olarak yayınlanıyordu.

“Dergi çıkarma projesi artık oldukça somutlaşmış, adeta elzem hale gelmişti.”¹ Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören, Alâeddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu, M. Akif İnan, Nazif Gürdoğan, Hasan Seyithanoğlu istişare ederek ortak bir dergi çıkarmaya karar vermişlerdir. Bu dergi Rasim Özdenören'in yazdığı bir manifestoyla yayın hayatına girmiştir. Derginin ilk sayısında Maveria adının neden bu dergiye verildiği şöyle açıklanmıştır:

“Maveria adında yeni bir aylık edebiyat dergisi çıkarmanın hazırlığı içindeyiz. Önce adımızı açıklayalım: MAVERA. Yani öte, yani bir şeyin ötesinde bulunan, Frenkçe değimiyle transandant (transcendent). Bu kelimenin türevi olan MAVERAİ ise, öteye mensup, öteki âlemle ilgili, deneyüstü, tabiattan üstün, fizik ötesi gibi anlamlara gelir. Bu kelime, ayrıca, bilginin deneysel (empirik) olmayıp sezgisel (intuitif) olduğunu ifade eden bir görüşü de kapsamına alır. Dolayısıyla felsefi anlamda, bütün insan bilgilerinin kaynağının Allah olduğu görüşüne işaret eder. Bütün bu anlamlarıyla MAVERA, edebiyat anlayışımızı oldukça geniş boyutlar içinde özetleyen bir kelimedir.”²

1976 yılında çıkan Maveria edebiyat dünyasında büyük bir yankı uyandırmıştır. *“Erdem Bayazıt önceki dergileri de zikrederek, Maveria'nın çıktığı yılları bir “sera dönemi” olarak nitelendirmektedir.”³* Daha çok kitleye seslenebilmek için dergide İslami ve siyasi ağırlıklı yazılarla edebiyat yazıları dengelenmeye çalışılmıştır.

¹ Hüseyin Yorulmaz, **Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt**, Hat Yaynevi, İstanbul 2012 s. 208.

² **Maveria Dergisi**, Aralık 1976, 1. Sayı, s. 46

³ A.g.e. s.214

Mavera yazarları, Batı medeniyetinin bizi tesir altına alması ve kültürümüzü soysuzlaştırmasının sanat ve edebiyat yoluyla olduğunun farkındadır. Maveria yazarları, “dünyadaki bütün müslümanların kardeş olduğu, bir tarağın dişleri gibi bütünün parçaları olduğu bilincini her vesileyle işlemeye çalışırlar.”⁴

“Bayazıt arkadaşlarının arasında tok sesiyle meşhurdur. Kavgacı, destana yatkın bir üslûpta söylenmiş olan şiirlerinde aynı zamanda ince duyarlılıklar işlenmiştir. Erdem Bayazıt için geçmişten ziyade gelecek ön plandadır. Geçmişle ancak hesaplaşmak için karşı karşıya gelmektedir.”⁵

Erdem Bayazıt, ilkokulu bitirip ortaokula başladığı yıllarda yoğun bir okuma faaliyeti içine girer. İlk okuduğu kitaplar ise Hz. Ali kıssalarıdır. Bu kitaplar onda dini alt yapı ve tarih bilgisinin gelişmesinde oldukça etkili olmuştur. Şair, okuduğunu anlamaya başladığında yazmaya da başladığını ifade etmektedir.

“Erdem Bayazıt, başından itibaren nasıl bir özü gerçekleştirdiğinin ve neyi ‘miras’ edindiğinin farkında olan bir şairdir. İçinde tezatlarla, çelişkilerle yaşanan hayattan ruhunu uzaklaştıran bu ‘miras’ tan da, gereğini yapmaktan da hoşnuttur. Çünkü onda kültürünün ve medeniyetinin, okurların ve görürlerin, kimlerle beraber yolculuk ettiğinin, yolda yoldaşlarının farkında olan bir şairin emniyeti vardır.”⁶

Erdem Bayazıt, Necip Fazıl’ın çizgisini devam ettirmektedir. Ayrıca şairin üzerinde Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil’in de etkisi büyüktür. Fakat Necip Fazıl “en çok etkisinde kaldığı kişilerden biri, belki de birincisidir.”⁷ Necip Fazıl yalnızca onun değil Maraş’ta edebiyat ile ilgilenen genç kuşağın üzerinde de etkili olmuştur.

Erdem Bayazıt, dini hassasiyeti olan bir şairdir. Dünyanın farklı farklı bölgelerinde zulüm gören müslümanlara karşı duyarsız kalmamıştır. Sezai Karakoç’un, Afrika’daki müslümanlara yapılan zulümlere sessiz kalmadığı gibi, Nuri Pakdil’in Filistin ve Eritre’de olanlara sessiz kalmadığı gibi o da döneminde Afganistan’da ve Bosna’ da olanlara karşı sessiz kalamamıştır. Şair duyarlılığı ile bu

⁴ a.g.e. , s. 218

⁵ Şerife Nihal Zeybek, **Dini Edebiyat Açısından Maveria Dergisi (1.-80. Sayılar) İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

⁶ Hasan Akay: **Metnin Hız@ı: Erdem Bayazıt’ın Şiirlerinde Anlam ve Anlatım Gücü**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1. Sayı, Bahar 2013.

⁷ a.ge. s. 155

olayları gündemde tutmuştur. Şairin yapması gerekeni Savaş Risalesi'ne Zeyl şiirinde şu dizelerle dile getirir şair:

Öyleyse ey şair sen de davranmalısın

Şiiri bir mızrak gibi kullanmalısın

Mısralarını şarjör gibi sürmelisin damarlara

*Kalbinin titreşimlerini ayarlamalısın*⁸

*“Bayazıt Maraş'tan çıkana kadar ve hatta ondan sonra bile, gerek aile içerisinde gerekse yakın çevresinde hep bariz bir manevi ortamın havasını teneffüs etmiştir. Kendi ifadesiyle, “hep mümin ve mütevekkil insanların arasında” bulunmuş; bu da bilhassa ilk gençlik yılları diyebileceğimiz bir dönemde şairin hayat anlayışının ve siyasi perspektifinin teşekkülünde mühim bir husus olmuştur. İslami duyarlılığın en mühim sebebi budur.”*⁹

Şiirinin genel temasını ölüm oluşturmakla birlikte; insanlığın sorunları, varlık-yokluk meselesi, yalnızlık, eşyanın tabiatı işlediği konulardan en önemlileridir. Şair anlatımında daha ziyade sezgi ve çağrışım metodunu kullanır. Kendi şiirini anlatırken ‘çalışarak yazılmış şiirler değil benim şiirlerim’ der. Yani şair, ilhamla şiir yazdığını söylemektedir.

Bayazıt, karmaşık cümle yapıları, kat kat anlam katmanlarıyla örülmüş şiirler yazmak yerine, anlaşılması daha kolay şiirler kaleme almıştır. Şiirini sanat için değil toplum için yazar. Fakat şairin az da olsa üstü örtük diyebileceğimiz, anlaşılması güç şiirleri de vardır.

“Erdem Bayazıt şiiri, millî-manevi hassasiyetleri olan, sosyal cephesi geniş bir misyon şiirinin halkalarındandır. Bu şiirin beslendiği kaynaklar başta vahiy,

⁸ Erdem Bayazıt, **Şiirler**, İz Yay. İstanbul 2011 s. 132

⁹ Murat Turna, **Erdem Bayazıt ve Şiiri**, İz Yayıncılık, İstanbul 2010 s. 77

hadis, İslam tarihi, İslami düsturlar gibi dini esaslı kaynaklar olmakla birlikte divan ve halk şiiri, folklor ve çağdaş şiirimizin seçkin numuneleridir."¹⁰

*"Metinleri bir bütün olarak okunduğu takdirde fark edilecektir ki: Erdem Bayazıt, gerek Sebeb Ey'deki metinlerinde gerekse daha sonra kaleme aldığı Risâleler'inde, kendine özgü bir ses ve anlam ve anlatım gücünün sahibidir."*¹¹

Şair yaşadığı dönemin farkındadır. Modernizmin ön planda olduğu bir dönemde yaşamaktadır. Fakat modernizmin getirdiklerinden memnun değildir. Hatta ona göre bir şeyler getirmemiş, bir şeyler götürmüştür. *"Modernizm, bütün bir zihniyet olarak, din, tarih, kültür, düşünce, san'at ve edebiyat bir toplumun kişiliğini belirlediğinden, bunları hepsi de yıkılmalıdır."*¹²

Modernizmle birlikte gelenek her şeyden elini ayağını çekmektedir. Bunu kimi şiirinde doğanın çürümesi, kimi şiirinde mahremiyetin kalkması, kimi şiirinde ise İslam medeniyetini yıpranması şeklindeki yansımalarını görmek mümkündür. Modernizmle birlikte birçok şey çöker; ahlak, gelenek, mahremiyet ve insan.

Modern hayatta tabiat da süstür. Doğa kendine yer bulamaz, yaşam alanlarının dışına itilir. Böylece her şey betonlaşır. İşte bu da modernizmin bir başka görüntüsüdür. Şiirlerinde modern insanın açmazı, sıkışıp kalmışlığı vardır. Ayrıca ahlaki çöküntünün eleştirisi vardır.

Tanzimat ile başlayıp Servet-i Fünun ile yaygınlık kazanan pozitivist düşünceye göre artık dinler miadını doldurmuştur. Bu yüzden hayatı anlamlandırmaya çalıştığımız din ve metafizik yerini bilimsel bilgiye bırakmalıdır. Bu düşünceye göre bilimde var olan kesinlik olgusu dinin yerini rahatça alacaktır. Fakat bilimsel bilgide kesinlik, yanlışlanabildiği sürece vardır. Aksi halde kesinlikten söz edilemez. Bu yüzden din, toplumdaki itibarını yavaş yavaş geri kazanmaya başlamıştır. Çünkü din ve metafizik insanın hayatını anlamlandırır.

¹⁰ a.g.e., s. 324

¹¹ Hasan Akay, **Metnin Hız@ı: Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Anlam ve Anlatım Gücü**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1. Sayı, Bahar 2013.

¹² Ali Şeriati, **Medeniyetler Tarihi I**, Fecr Yay. İstanbul 2012 s. 34

Din, akıl sahiplerini peygamberler vasıtasıyla gerçeği benimsemeye çağıran ilahi kanundur. Akıl sahipleri bizzat kendi tercihleriyle bu yola girerler. Din hakkında birçok tanım vardır. Bu tanımların ortak noktası ise ilahi bir kaynağa dayanmasıdır. Yani din, beşer kaynaklı olamaz, metafizik bir arka plana sahiptir.

Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü isimli eserinde dini şöyle tanımlar: *“Doğüstü bir tanrısal güç ya da varlıkla ilgili inançların, bu varlığa yönelik manevi eğilimlerin ve Tanrı’ya yapılan ibadetlerin oluşturduğu bütün.”*¹³ Diyebiliriz ki, din, insanın kâinattaki varlıkları gözlemleyerek doğüstü ilahi gerçekleri kavramasından ibarettir. Peygamberlik de ilahi gerçeklerden biridir. Peygamberler, insanlara ilahi hakikati kavramasını ve davranışlarının karşılığını başka bir âlemde göreceğini öğretir.

Kur’an-i Kerim’de İslam’dan başka dinlerden de söz edilmiştir. Diğer inanç sistemlerine de din denilmiştir. Fakat yine Kur’an-i Kerim’de Allah katındaki tek hak dinin İslam olduğu da belirtilmiştir. İslam dışındaki dinler bozulmuştur. İslam dini, ilahi olması ve orijinalliğini koruması sebebiyle hak dindir. İslam da dâhil olmak üzere vahye dayanan, ilahi dinlere semavi dinler denir. İlahi vahye dayanmayan dinlere ise batıl dinlerdir. Din ile metafizik arasında sıkı bir ilişki olmasına rağmen her din kendini metafizik bir arka plana yaslamayabilir.

Metafizikle ilgili birçok tanım yapılmıştır. Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü isimli eserinde tevhidci bir metafiziğin daima zaruri olması gerektiğini söyler ve şöyle devam eder: *“Aynı zamanda insanın böyle bir metafizikten, kâinat üzerine düşünmekten, zaman-mekân, madde-ruh-hayat, kader-insanın sonu, iyi’nin temeli, bütün gerçekliğin sebebi, prensibi olan Allah hakkında düşünmekten de vazgeçemez. İnsan izafi şeylerle tatmin olmaz ve tatmin olabilmek için zatiyi aşarak mutlaka Mutlak’a gitmesi, kayıtsız-şartsız var olanı, Kâinatın sarsılmaz temelini, hayatın esasını, anlaması ve O’na erişmesi icab eder.”*¹⁴

¹³ Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, 2010.

¹⁴ S. Hayri Bolay, **Felsefi Doktrinler Sözlüğü**, Ötüken Yayınları, 1980.

Erdem Bayazıt'ın şiirlerindeki metafizik eğilim de oldukça fazladır. Bu eğilimini şiirlerinde yoğun olarak işlediği kader, öteye iman, varoluş meselesi ve ölüm gibi temalar ile gösterir.

Neredeyse tüm şiirlerinde ölüme yer verir. Ölüm, başlı başına bir tema olarak da Erdem Bayazıt'ın şiirinde yer alır. O, ölüme inandığı değerler çerçevesinden bakar. Onun için ölüm önemli bir izlektir. Ölümü şiirlerinin büyük çoğunluğuna fon yapan şaire göre yaşam gibi ölüm de gerçektir. İnsan doğar ve ölür. Ölümü korku ve ürperti verici bulmaz. Ölüme ve ötesine dair bir endişesi de yoktur. Onun inancına göre varılacak yer, son nokta Allah'tır.

Dünya görüşünü sanatına aksettiren bir şair olarak, şiirleriyle bu yönde hizmet vermeyi tercih etmiştir. Müslüman kimliğinin ona kazandırdığı sorumlulukla şiir yazdığı için din-insan-hayat-dünya üzerinde oldukça fazla durur. Ayrıca Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde insanın yaşam serüveninde karşılaştığı zorluklar ve insanın zorluklarla mücadelesini de görmemiz mümkündür.

O, şiirinin genel seyrinde ne yapması gerektiğini Necip Fazıl'dan öğrenmiştir. Sezai Karakoç'un da üzerinde etkili olduğunu gördüğümüz şair, şiirini dile getirirken ondan farklı bir şiir dünyası kurmuştur. Onun şiirinin en önemli meselelerinden biri de yaratılış düğümüdür. Neden yaratıldık sorusunun cevabını şiirlerinde hep aramıştır. Bu yüzden şiirlerinin hep bir metafizik boyutu vardır. Sorularına kâinattan aldığı cevaplar karşısında duyduğu coşkuyu paylaşan şiirler yazmıştır.

Din ve metafizik tematiği etrafında birçok şair ve yazar eserler kaleme almışlardır. Ne var ki Erdem Bayazıt'ın şiirlerini din ve metafizik açılarından inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Onun şiirleri üzerinde yaptığımız araştırmanın bu alandaki boşluğu doldurması, din ve metafizik anlayışımızı daha da zenginleştirmesi, dünya görüşümüze yeni ufuklar kazandırması ümidindeyiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN, GELENEK VE MEDENİYET

1.1. Din, Gelenek ve Medeniyet Kavramları

Medeniyet olgusu geniş kapsamlı bir kavramdır. Medeniyet kelimesi birçok sözlükte, “*medenilik, şehirlilik, uygarlık*”¹⁵ olarak geçmektedir. Aslında “*medeniyet, geçmişten veya beşerî toplumun meydana getirdiği ve özlerini toplum ve bireyin yarattığı maddî ve manevî diğer şeylerden alınmış ürün ve birikimler toplamından ibarettir*”.¹⁶ Yani medeniyeti toplumun maddî ve manevî birikimleri oluşturur.

Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü adlı eserinde geleneği, belirli eylem normlarını kapsayan ve öğreten, pratik veya uygulamalar bütünü olarak tanımlar. Gelenek, bir topluluğun mevcut toplumsal yapısını ve değer sistemini çok büyük sarsıntılar yaşamadan koruyup devam ettirmek suretiyle belli bir dönüşüme uğratarak sonraki nesillere aktarmasıdır. Bu aktarımlar inançlar, düşünceler ve kurumlar olmak üzere, her türlü sosyal pratiktir.

Medeniyeti oluşturan insanlardır. İnsanlara ait olan gelenek ve din medeniyeti etkiler. Hatta diyebiliriz ki medeniyet, din ve geleneğin toplamından ibarettir. Nasıl ki medeniyeti gelenek oluşturuyorsa, geleneği de aslında din oluşturur. Çünkü gelenek, dinin kalıplaşmış şeklidir.

¹⁵ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Akaydın Kitabevi, İstanbul 2008.

¹⁶ Ali Şeriatî, **Medeniyetler Tarihi I**, Fecri Yay., İstanbul 2011, s.19.

“Tarihsel olarak gelenek ve din iç içe geçerek bugüne gelir.”¹⁷ Gelenek, ne zaman ve nasıl başladığını bilmediğimiz fakat büyük bir bağlılıkla sürdürdüğümüz alışkanlıklarımızdır. Ananelerimiz, pratiklerimiz ve yaşam tarzlarımızdır.

Din ve gelenek insanların hayatında hep vardır. “Gelenek ve din asırlık varlıklarıyla oluşturmuşlardır. Din ve gelenek hayatın ve hakikatin bilgisini verir, inanç ve kabullerle toplumsallaşır.”¹⁸

Dinde esas olan inanç sistemidir. İnsanoğlu inanmak için tanımak ister, kabul etmek ister. Bu Hz. Âdem’den beri böyle süregelmektedir. Hz. Âdem’in de kendinin farkına varması ona Allah’ın isimleri öğretmesiyle olmuştur. Kur’an-ı Kerim’de bu olay şöyle anlatılır: “Allah, Âdem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek: ‘Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin’ dedi.”¹⁹

İnsan da kendi varlığının farkına varmak, kendini anlamlı kılmak için, kendini ve kendi dışındaki varlıkları tanımak ister. Tanımak ise anlamlandırmayı gerektirir. Bu kez insan anlamlandırma çabasına girer. İşte bu kabul etme ve anlamlandırma çabası inancı doğurur. İnanç kavramı, insanın varoluşundan bu yana, insana insan olma özelliğini kazandıran değişmez bir gerçeğin temel olgusudur.

Fakat “1620’lerden itibaren gelişen bir süreç içinde Avrupa’nın tüm önemli düşünürleri, Galilei, Gassendi, Descartes, Toricelli, Fermat, Huygens, Hobbes, Boyle, aralarındaki bütün ayrılıklara ve zaman zaman rastlanan şiddetli tartışmalara karşın, bir noktada aynı düşünceyi paylaşmaktadırlar: Doğa bir makinadır ve bilim de bu makinayı kullanma ve yeni makinalar üretme sanatıdır.”²⁰

Zaman içerisinde bu düşünce hız kazanmıştır ve on dokuzuncu yüzyılda Sanayi Devrimi ile birlikte dengeler tamamen değişmiştir. Batıda ekonomik güç artınca, yeni bir dünya modeli oluşmaya başlamıştır. Bu yeni anlayışta din ve gelenek ötelenmiş, aşağılanmıştır. Bu ötelenmeyle birlikte yeni bir felsefe: ‘Modernizm’ kendini göstermeye başlamıştır. Bu felsefe, kendinden önceki kültür

¹⁷ Abdullah Durmuşoğlu, **Öteki Modernlik**, Vadi Yayınları, Ankara 2012, s. 145.

¹⁸ a.g.e. , s.145

¹⁹ **El- Bakara** 2 / 31

²⁰ Tülin Bumin, **Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza**, Y.K.Y, İstanbul 2012, s.24.

ve medeniyeti eleştirmekle işe başlamıştır. Modernizme göre “geçmiş, barbar karışımı; gelecek uygarlaştıran ayırmadır.”²¹ İnsanı birçok alanda özgürleştirmek isteyen bu felsefenin önündeki en büyük engel ise kilise yani dindi. Bu yüzden de dini yıkmak, yaratıcıyı ortadan kaldırmak gerekiyordu. Modernizm felsefesi tüm bunların eleştirisidir aslında.

Modernizm ve din birbirine uzak kavramlardır. Çünkü modernizm, paradoks ve çelişkilerle dolu bir hayat sürdürmek demektir. Dinde ise paradoks yoktur. İnsanın zihnini çeldirecek hiçbir şey yoktur; her şey net ve açıktır. Modern insan ise hep bir ikilemde ve çelişkidedir. “Modern olmak, kişisel ve toplumsal yaşamı bir girdap deneyimi gibi yaşamak; insanın kendisini ve dünyasını sürekli bir çözümlü, yenilenme, sıkıntı, kaygı, belirsizlik ve çelişki içinde bulması demektir.”²²

İranlı sosyolog Ali Şeriatî, modernizmle ilgili düşüncesini şöyle dile getirir: “Modernizm, geleneklerin değişmesi, tüketim şeklinin değişmesi ve eski maddi yaşantının yerine yenisinin gelmesidir; çünkü eskiler yerli yapısıdır, ama medeniler 18, 19, 20’inci yüzyılların makinesinin üretimidir. Ve, Avrupalı olmayan bütün ırklar modernleşmek zorunda kalmıştır. Bunu başarmak için de önce dinleriyle kavga etmeliydiler. Çünkü din bir topluma kendine özgü kişilik kazandırır. Din herkesin bağlandığı yüce bir zihniyettir. Eğer bu zihniyet yıkılır ve hor görülürse, bu dinle kendini özdeşleştiren kişi de aynı şekilde yıkılır ve horlanır.”²³

1.2. Modern Çağa Tepki

Erdem Bayazıt’ın şiirlerinde ve onun gibi dini hassasiyete sahip olan şair ve yazarların eserlerinde modern hayatın eleştirisini görmekteyiz. Çünkü din ve modernizm aynı anda bir toplumda var olamaz.

Şairler de doğdukları toplumdan etkilenirler. İçinde yaşadıkları sosyal çevre, aileleri onları etkiler. Erdem Bayazıt da ailesinden etkilenmiştir. Son derece inançlı bir ailede dünyaya gelmiştir. Babası tarikat ehli biridir. “Dolayısıyla çocukluk ve ilk

²¹ Bruno Latour, **Biz Hiç Modern Olmadık**, Norgunk Yayıncılık, İstanbul 2008, s.155.

²² Marshall Berman, **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 460.

²³ Ali Şeriatî, **Medeniyet ve Modernizm**, Düşünce Yay., İstanbul 1980, s. 34.

*gençlik yıllarında manevi bir ortamda yetiştiğini görüyoruz. Sonraki yıllarda edindiği dinî duyarlılığın ve İslami bilincin temelleri burada saklıdır. Bu yüzden şiirlerinde dinî hassasiyet ön plandadır.*²⁴

Erdem Bayazıt, birçok şiirinde modernizmin bizden kopardıklarından bahseder. Modernizmin getirdiği bir şey yoktur. Gidenler vardır: geleneğimiz ve dini değerlerimiz gibi. O, bu değerlerimizi kaybedişimizi şiirinde etkili bir ifadeyle işlemiştir.

Erdem Bayazıt, 'Karanlık Duvarlar' isimli şiirinde günümüz insanının yaşam biçimini eleştirmektedir. Şiirin daha ilk mısrasındaki 'kör gidişler' ifadesi dikkatleri çekmektedir. Bu ifade akla boş ve amaçsız bir yaşam tarzını getirmektedir. Daha ilk mısralarda çağımız insanın yaşam tarzını tenkide başlamıştır. Şair, kendini kör gidişlerden uzak tutmak ister. Bu gürühtan olmamak, onlara benzememek için direnir. Bu direnişe ise kulak asan yoktur. Kendisinin de dediği gibi çaresiz direnir.

Şair, bu ortamdan kaçmak ister fakat nereye gitse kurtulamaz bu hayattan. Olmak istediği yer burası değildir o yüzden son derece de rahatsızdır. Amaçsızca giden o gürühtan kaçarken yine kendini bu şehrin karmaşasında bulur. İnsanlar hep aynı şeyi yapmaktadırlar, kısır bir döngü vardır. İşte şair burada müslüman hassasiyetiyle eleştirisini açıkça dile getirir:

İnsanların koşup dolduğu bu yapılarda

Bir kısır döngüye girmek için mi bütün çabalar

Biz bunun için mi geldik.

Şair bu mısralarda dünyaya geliş amacımızı sorgular. Dünyaya gelişimizin bir amacı vardır. İnsanın amacı kör gidişlere dâhil olmak değildir. Şair bu mısralarla insanlara yapılması gerekenleri, sorumlulukları hatırlatır.

Şiirin ikinci bölümünde şairin kaçış arzusu devam etmektedir

²⁴ Hüseyin Yorulmaz, **Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt**, Hat Yayınevi, İstanbul 2012 s. 75

Kara ağaç gibi bağıyım katı bir çağ bu
Her şey bir makine düzenine gidiyor
- düzen diyorlar beni çağırıyorlar -
Irmak yatağına sığınyorum sınırlı bir çağ bu
Baktığımız her şeyde bir yalan kabuğu
Bir mercek düzenine bağlanıyor gözlerimiz.

Bu dizelerde nelerden kaçtığını iyice açık ediyor. Burada özellikle “katı, makina, mercek” ifadeleri dikkatimiz çekiyor. Bu ifadeler modernizmi çağrıştırmaktadır. Maddecilik, dünyevilik ağır basmaktadır. O, maddeden tabiata sığınmaktadır. Tabiat ise aslında geleneği ifade etmektedir. Modernizmin pençesinden kaçıp, geleneğe sığınmak ister. Çünkü şair geleneğin içinde büyümüş kendini geleneğin içinde bulmuş, onda var olmuştur. “Şairin, şiire sempati duyması, sonra da şiirle yoğrulması, geleneğin ona ilk etkisi ve armağanıdır. Gelenek, şairin ilk dünyasıdır. Kendine güveni ilk onda duyar.”²⁵ Bu yüzden kendisine yabancı olan maddeler dünyasından kaçmak ister. İlk bölümdeki direnişini bu şekilde, tabiata sığınarak, sürdürür.

Tasarlanmış, sınırları belli olan, bu hayat düzenini red eder. Fakat bir yandan da ‘Kara ağaç gibi bağıyım katı bir çağ bu’ diyor. Yani bu çağa bağlıdır, mahkûmdur. Buradaki ağaç imgesi dikkatimizi çekiyor. Ağaç burada direnişin simgesi halini alıyor. “İmge şairin hengâmeli hayata ve mekanik bir düzene ayak uyduramayışının hali hazıra aykırı oluşunun en çarpıcı sembolüdür. Ağaç bazen öyle bir işlev üstlenir ki kendi başına yeni bir dünya oluşturur ve şairin sığınıp teselli olması için kapılarını açar.”²⁶

Şair ile modern dünya insanı arasında birçok fark vardır. Bunların en önemlisi ise inanç farkıdır. Kendisini şu mısra ile tanımlar şair:

²⁵ Sezai Karakoç, **Edebiyat Yazıları I**, Diriliş Yay., İstanbul 2012, s. 107

²⁶ Murat Turna, **Erdem Bayazıt ve Şiiri**, İz Yay., İstanbul 2010, s. 296.

Ben mezarların karanlık çağına dayanıyorum.

‘Mezarlıkların karanlık çağı’ ifadesi de dikkat çekicidir. Şair bu ifadeyle kendisinin ait olduğu dönemi işaret eder. İnanç değerleri ölmüştür, insani değerler ölmüştür, kıymet verilen her şey modern çağda ölmüştür. Geri de kalan bu çağ o yüzden mezarlığa benzetilmektedir. Şair de kendi ifadesiyle bu ‘mezarlıkların karanlık çağına’ aittir.

Erdem Bayazıt, üzerindeki sorumluluğun farkındadır. Bu ağır yükü sebebiyle şiirlerinde dinsel ve metafiziksel öğelere de muhakkak değinir. Modernizmin en önemli problemlerinden biri de dini dışlamasıdır. Dinin temellerini yerinden sarsan modernizm, insanın inancını da derinden sarsmıştır. Modern insana göre gerisi yoktur, çünkü dünyanın sınırlı ömrü vardır. Şair ile modern insan arasındaki fark burada ortaya çıkar. Çünkü şaire göre, hayat sadece burada değildir. Bu hayatın devamı da vardır. O, sonsuz bir hayata inanmaktadır.

‘Ölü Vakitleri Yaşamak İhtiyar Evlerde’ şiirinde ise şair ‘ev’ imgesi üzerinden modernizmle gelen değişim ve dönüşümü vermek istemiştir. Bu şiirde eve ‘ihtiyar’ sıfatını yüklemiştir.

Türk ve Dünya Edebiyatında sıkça başvurulan ‘ev’ imgesi üzerinde durmamız gerekmektedir. Çünkü ‘ev’ modernizmle birlikte değişen, farklı anlamlar kazanan bir mekândır. Modernizmle birlikte evlerin, şehirlerin görüntüleri oldukça değişmiştir. Geleneksel mimariyi yansıtan mekânlar, evler ‘eski’ olarak nitelendirilir.

Modern çağda birçok şey gibi evlerde değişim ya da dönüşüm geçirmiştir. *“Modernizme göre bütün bir zihniyet olarak, din, tarih, kültür, düşünce, san ’at ve edebiyat bir toplumun kişiliğini belirlediğinden, bunları hepsi de yıkılmalıdır.”*²⁷ Var olan şeylerle yakınlık kurmak istemeyen modern insan için şehirler ve evler gelişme için bir şeyi mümkün kılan veya engelleyen unsurlardır. O yüzden kökten yıkılmalı yerine modernizmin öngördüğü mekânlar inşa edilmelidir.

²⁷ Ali Şeriatî, **Medeniyet ve Modernizm**, Düşünce Yay., İstanbul 1980, s. 34.

Gelenekselliğin yıkılmaya başlandığı modernizmin ise hızla yükselmeye başladığı Tanzimat'tan günümüze kadar da şairlerde ev ve mekân mefhumu farklılık göstermiştir. Necip Fazıl'ın 1982 yılında yazmış olduğu, 'Evim' şiirinde kendi yaşadığı konağını anlatmıştır.

Kefensiz bir cenaze, çırılçıplak, ortada...

Garanti yok sen gibi faniye sigortada!

Evi ahşaptır. Eski mimariyi temsil etmektedir. *"Milletimizin tarihî geçmişini çok iyi bilen şair, bu milletin ruhunu, yine onun meydana getirdiği eserlerde bulmaya çalışır. Bu nedenle 'Evim' şiiri sadece duygusal bir terennüm olarak okunmadığı takdirde okuyanlara, (geçmişten günümüze) yaşanan değişimi ve bu değişimde kaybedenin aslında hep insan olduğunu anlatır."*²⁸

*"Behçet Necatigil de şiirlerinde ev mefhumuna yer verir. Necatigil şiirinde mekânla birlikte, bir yandan, değişen toplumsal ilişkilerin göstergesi olarak, ahşap evden apartmana evrilme sorunsallaştırılırken, öte yandan mekânsal olarak bireyin ailesiyle, çevresiyle ve hatta dış dünyayla girdiği ilişkiler söz konusu edilmektedir."*²⁹ Erdem Bayazıt'ın kendisine örnek aldığı Sezai Karakoç'ta da bu tarz bir imge görülmektedir. Şair 'Balkon' isimli şiirinde Batı mimarisini eleştirdiği mısraları şöyledir:

Bana sormayın böyle nereye

Koşa, koşa gidiyorum,

Alnından öpmeye gidiyorum

²⁸ Yaşar Beçene, **Necip Fazıl'ın "Evim" Şiiriyle Evine Misafir Olurken**, Yağmur Dergisi, 35. Sayı, 2007.

²⁹ Şehnaz Şişmanoğlu, **Behçet Necatigil ve Şiirin Ev Hali**, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enst. , Ankara, 2003.

Evleri balkonsuz yapan mimarların.

Geleneksel evlerimiz tek katlıdır. Balkon ise Batı mimarisinin icadıdır. Şair o yüzden balkonsuz evlere koşa koşa gider. Aslına koşa koşa gittiği bizim kültürümüz, bizim medeniyetimizdir.

Reşat Nuri Güntekin'in, 'Yaprak dökümü' adlı romanında, ailedeki çocukların hiç biri konakta yaşamak istemez. Evden birer birer ayrılıp apartmanda yaşamayı tercih ederler. Konak yerine apartmanı tercih etmeleri Doğu kültürünü red edişin, Batı kültürünü benimseyişin resmidir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 'Kiralık Konak' adlı romanında, yozlaşmış, Batılı bir hayat tarzını seçen Seniha ve ailesinin de konağı terk ederek apartmana yerleşmeleri, Batı kültürünü benimseyişlerinin göstergesidir.

İşte Cumhuriyet'ten bu yana şair ve yazarlarımız eve çeşitli anlamlar yükleyerek şiirlerinde işlemişlerdir. Aslında yazarlarımız eserlerinde bir değişimin, dönüşümün resmini çizmişlerdir.

Erdem Bayazıt da ev imgesini kullanmıştır. Ev, insanın iç âlemdir. *"Bu nedenle bir mekân olarak ev, aynı zamanda ferdin dış dünyaya karşı geliştirdiği bir savunma ve güç merkezidir."*³⁰ Ev, dış âlemden korunulacak bir mekân, insana huzur veren mahremiyet alanıdır.

Şair, ev imgesini 'benlik' ile ilişkilendirerek kullanmıştır. Şiirdeki ev barınılacak bir mekân olmaktan öte çok daha farklı anlamlar ifade eder. Şiirin ilk bölümünde şair evin tasvirini yapmaktadır. Yapılan tasvir itibariyle evin pek de iç açıcı olmadığını görüyoruz. Çünkü evin tavanı çatlaktır, dökülmek üzeredir ve temelinde böcekler vardır. Yani tasvir edilen bu ev terk edilmiş, virane, eski bir evdir.

³⁰ Murat Turna, **Erdem Bayazıt Hayatı-Sanatı- Eserleri**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s.141

İhtiyar evlerde

Zamanı çekip üstümüze

Örtüyoruz kirli ve açık yerlerimizi.

Zaman, insanlar gibi evi de ihtiyarlaştırmıştır. Erdem Bayazıt' da birçok yazar gibi ev imgesini şiirine almıştır ve bu şiirinde evden kastı aslında şairin iç âlemdir.

Modern çağda her şey makinelerin kontrolündedir. İnsanlar adeta makinenin emrine girmişlerdir. Üretim ve tüketim modern zamanlarda artmıştır. İnsanlar da makineleşmişlerdir. Tek düze, standart bir hayat yaşamaları onları bu hale getirmiştir. 'Şehrin Ölümü' isimli şiirin *Durum* bölümünde yine modern çağ ile birlikte artan mekanikleşme sorunu dile getirilmiştir. Şiirin ilgili mısraları şunlardır:

Makineler bir elin başparmağını çarpmıha geriyorlar

Akıl bir akreptir intihara hazır.

Tek düze bir yaşam süren insan akılı da intihara hazır bir akrep gibidir. Akrebin tek savunma aracı kendi zehridir. Nasıl ki reel dünyada akrep çıkış yolu bulamadığı da kendini zehirlemekteyse, akıl akrebi de çıkış yolu bulamadığı anda kendini zehirlemeye hazırdır. Zaten aşka, inanca ve mabedlere hatta kendi öz benliğine veda etmiş insanlardan böyle bir zamanda farklı bir yol seçmelerini beklememiz yanlış olur.

Modernizmle birlikte toplumsal hayatta köklü değişimler olmuştur. Geleneksel hayatın hüküm sürdüğü çağda çocukların yüzleri şefkatle okşanırdı, evlerin sıcak odaları, sığınacak yerleri olurdu, mabedler olurdu, bayramda insanlar buralarda biz olurdu. Şimdilerde eski dönemler özlemle yâd edilmektedir.

Şair de şiirin devam eden mısralarında modern dönemden önceki zamanları hatırlar ve onların nerede olduğunu sorgular. Bu mısralarda kaybettiği değerlerin arkasından yakarışı vardır. Geleneksel yaşamda var olan hiçbir şey modern yaşamda yoktur. Şair özlediği geleneksel yaşamı özlemleri bir dille anlatır:

Bizim ellerimiz vardı şimdi onlar nerede
Kadife gibi okşardık çocuk yüzlerini şimdi
onlar nerede
Şehirde evler olurdu sıcak odaları olurdu evlerin
Sığınacak yatakları olurdu bu bizim yatağımız
derdik
Bayram günleri donanırdık su gibi yumuşardı
yüreğlerimiz
Camilere dolardık tüm olmaya ererdik
Biz vardık şimdi o biz nerede.

Şiirdeki 'biz' ifadesi bilinçli kullanılmıştır. 'Biz'den kasıt toplumdur. Modernizm insanı bireyselleştirmeye böylece yalnızlaştırmaya götürür. İnsanı toplumun içinden alır: "Yalnızca sen varsın" der, 'biz'i siler atar. Geleneksel düzendeki 'biz'i, modernizm 'ben'e dönüştürür. Şiirin bu kısmında geleneksel hayata karşı yabancılaşmayı ve bencilliği savunan modernizmi sorgulayış vardır.

Şair, düz yazıya yakın bir anlatımla yazmış olduğu 'Gölgelere Dair' şiirinde modern çağ ve modern insanı bir başka cihetiyle kaleme almıştır. Birinci bölümde suların karardığı çağ anlatılır:

Suların karardığı bir çağda birtakım günah yüklü

gemiler harekete hazır / iyice biliyorum

Bu gemiler “*modern çağı ve modern insanı taşımaktadır.*”³¹ Günah, “*İlahi emir ve yasaklara aykırı fül ve davranışları ifade eden bir terimdir.*”³² Yani insanın dinin gereklerine aykırı davranmasıdır. Şiirdeki geminin de günah yüklü olması bu bağlamda dikkate değerdir. Çünkü gemide yapılan ya da yapılmayan şeyler yüzünden ortaya bir günah durumu çıkmaktadır. Boyunları kalın tasmalı olan gölgelerin gemilere yönelmesi dolayısıyla anlıyoruz ki gölgelerde eylemleri ya da eylemsizlikleri yüzünden günahkârdır.

Şiirin ikinci kısmında gölgelerin kafalarının, gözlerinin ve kulaklarının kalın olduklarının söyleyen şair, ince ve kalın kelimeleri arasında bir anlam oyunu yaparak, gölgelerin böyle olmalarının önemli olduğunu belirtir. Onlar incelikten anlamazlar, incelik deyince kötülük anlarlar. Bu uzuvları kalın olduğu için mahrumiyet içindedirler. Hakikati anlayamazlar. Şairin bu mısraları bize, Kur’an-ı Kerim’deki: “*Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir.*”³³ ayetini hatırlatır. Ayette var oluş sebebinden uzaklaşan insanın ilahi hakikatleri fark etmemeleri yüzünden ceza olarak kör edildiklerini anlatır. Şiirde gölgelerin kalın tasmalarının oluşu bu cezayı hatırlatan bir ifadedir.

Sonraki kısımda şair gölgelerin tasmalarından dolayı övündüklerini söyler:

Onlar oturup tasmalarından ötürü gönendiler

³¹ Sezai Coşkun, **Modern Kent ve Yabancılaşma Bağlamında Erdem Bayazıt’ın Şiiri**, Turkish Studies, Sonbahar, 2009

³² Ömer Faruk Harman, ‘**Günah**’ md, TDV İslam Ansiklopedisi, c.14, s. 278-279

³³ **A’râf** 9 / 179

Şiirin geneline baktığımızda bu mısradan modern insanın tutsaklığının farkında olmaması hatta bununla övünmesi anlamını çıkarmamız mümkündür. Şiirdeki ‘gölge’ kavramıyla anlatılan insanlar, Eflatun’un mağara meselesini hatırlatır. Eflatun “Devlet” isimli eserinde, mağarada sırtları ışığa, yani gerçeğe dönük olarak oturan insanların duvara yansıyan birtakım gölgeleri gerçek sandıklarını ve gerçeklik düşüncelerini bu şekilde inşa ettiklerini belirtir. Şiirdeki modern insanın hakikati anlayış biçiminin Eflatun’un kitabındaki gölgelere benzer olduğunu söylemek mümkündür.

Gelenek ve modernizm kadın ile erkeği farklı yorumlar. Erdem Bayazıt’ın ‘Aşk Risalesi’ şiirinde gelenek kadını anne, erkeği savaşçı olma vasfıyla tanımlar. Şiirde insanın bu özelliklerini yitirmesi şu mısralarla anlatılır:

Belli bir bozgun yaşamışız
Her şeye ölüm dadanmış sanki
Kadınlar ki anne olmamak için direniyorlar
Erkekler ki savaşmayı tümünden unutmuşlar
Çocuklar zaten hiç çocuk olmuyorlar
Çocukluk kalkmış dünyadan gibi
Her çocuk antik çağ filozoflarından bir kalıntı sanki.

Kadın, kadın olma özelliğini, erkek, erkek olma özelliğini, çocuk da çocuk olma özelliğini kaybetmiştir. Tüm bunların sebebi ise insanın yaratılış amacından uzaklaşarak yaşamasıdır.

Erdem Bayazıt, ‘Ekonomi Burcundan’ isimli şiirinde kapitalizmin insanı kendi ağına çekmesini konu edinmiştir. Tüketim toplumunda, ekonomi için insanların yok edilmesinin eleştirisini görürüz bu şiirde. Daha çok para ve toprak için

insanları yok eden diktatörlerin isimlerini sayarak modernizm felsefesini sert bir şekilde tenkit eder.

Modern çağ sorgulamayı önler. İnsanlara başkalarının beğenisi için sürdürülen yüzeysel bir hayat sunar. İnsanı düşünmekten sorgulamaktan alıkoyan bu çağda yaşayan insanlar kendi hayatlarını değil başkalarına ait hayatları yaşarlar. Şair de sorgusuz sualsiz geçen bir ömrün başkalarının etkisiyle sürdürülen bir yaşam olduğunu söyler.

İşte geliyoruz!

Biz yaydan çıkan ok kadar özgür

Nadiren kendimize

Çoğu zaman başkalarına ait

Bir mızrağın hedefi gibi

Bazan hareketli

Bazan sabit

Yarınlara kilitlendik!

Devam eden mısralarda ise, modernizmin insanlığa sunduğu en büyük iddialardan olan ilerlemeci tarih anlayışının ve bu doğrultuda insanlığın her geçen gün daha iyiye, daha güzele gittiği şeklindeki yaklaşımın eleştirisini yapar. İlerlemeci tarih anlayışına göre insanlık tarihi doğrusal çizgide ilerleyen bir tarihtir. Geriye dönüşler söz konusu değildir çünkü insanın bugünkü aklı dünün daha ilerisindedir. Geçmişte kalan her şey eskimiştir.

Merhaba gelecek zaman:

Ey bilinmez karadelik

Biz senin mahkûmların
Her an kapısındaız işte
Gönüllü tutsakların.

Modernizm insanlığa her gün daha ileriye dolayısıyla daha iyiye gidileceği düşüncesini dayatarak kendine bağlar. Yani insanları kendine ‘mahkûm’ eder. İnsanlar böyle bir gerçeğe inandıkları için modernizmin ‘gönüllü tutsakları’dır. Böylece farklı düşünmeye fırsat vermeyen modernizmin mahkûmudur insanlar. Mahkûm olmak mecbur olmayı gerektiren bir durumdur. İnsan mecburen modernizmin çizdiği sınırlar içinde yaşamaya mahkûm kalır. Yani insanların ait olduğu yerden uzakta, modernizmin istediği yerde olduğunu söyleyebiliriz.

Modern çağın ‘gönüllü tutsakları’ her kıtada vardır: Asya, Afrika, Amerika, Avrupa. Devam eden mısralarda şair modernizmin katı maddeciliğinin birer örneği olan araçlar, arabalar, bombalarla geleceğe doğru gidildiğini söyler şair. Şair, önceki mısralarda geçen gönüllü tutsakların profilini çizer. Onların doyumsuz açlıkları ve şehvetleriyle bilerek ‘köpek ve azı dişleriyle’ tüketmeye hazır olduklarını söyler. Bu insanlar insani vasıflarını yitirerek arzularının kölesi olmuş insanlardır.

Yiyip içmek, gülüp eğlenmek, tüketmek, ezmek, savurganlık yapmak modern insana ait eylemlerdir. Modernizmin insanlara: ‘anı yaşa’ der. Modern insanın yaşamı Bu söylem doğrultusunda geçirilen bir yaşamdır. Modern öncesi geleneksel toplumlarda insanlar: “Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya çalış, yarın ölecekmiş gibi de ahirete çalış.” hadisi doğrultusunda yaşıyorlardı. Geleneksel yaşamda İslam dünya ile ahiret arasında bir denge kurmuştur. İkisinden de tam olarak vazgeçmeyi önermiyor, arada denge kuruyordu. Fakat modernizm İslam inancının aksine ‘anı yaşa’ diyor. Kur’an-ı Kerim’de bazı yerlerde ise dünya hayatının bir oyun ve eğlence yeri olmadığını, dünyanın bir sonunun olduğunu ve insanların bu doğrultuda yaşamaları gerektiği mealinde ayetler vardır. Kur’an-ı Kerim’de bu konuyla ilgili yer alan ayetler şunlardır:

“Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir.”(Enam, 6 / 32)

“Biz göğü, yeri ve aralarında olan varlıkları oyuncak olsun diye yaratmadık.” (Enbiya, 21 / 16)

“Bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur. Keşke bilselerdi!” (Ankebut, 29 / 64)

Böyle bir gerçek varken modern hayat insanı anı yaşamaya iter. Anı yaşama fikri de insanı andan tat almaya geriyi düşünmemeye sürükler. Böylece dinin istediği yaşam doğrultusundan insanı çıkarır.

Erdem Bayazıt, bu gerçeğe şu mısralarda yer vermiştir:

Geliyoruz işte

Yiyip bitirmek

Gülmek ve eğlenmek

Ezmek ve ezilmek

Tüketmek tükenmek için

Harmanlamak ve savrulmak

Sapı samana

Unu kepeğe katmak

Yaşamın anasını satmak için!

Tüketim de modernizmin insanlara sunduğu bir şeydir. Geleneksel toplumlarda ihtiyaçlar doğrultusunda arz-talep ilişkisi belirlenirken modern toplumlarda suni talepler arzı belirliyor. 17. yüzyılda başlayan makineleşmeyle birlikte üretim artınca daha az emekle daha fazla ürün elde edilmeye başlandı. Bunların elden çıkması, üreticinin daha da zenginleşmesi için hızlıca tüketilmesi gerekiyordu. Kapitalizmin pazarlama taktikleriyle insanlar tükettikçe modern çağa ayak uydurduklarını düşünüyorlar. *“Modernleşmek demek, sadece tüketimde*

modernleşmek demektir. Modernleşen bir kişi, yalnız tüketimde modernleşen kişidir. Yani yeni ve modern ürünleri tüketen kişidir.”³⁴

Ekonomi modern hayatı düzenleyen en önemli unsurdur. Modern çağda ekonomik faaliyetler geleneksel hayatta olduğu gibi yapılmaz. Modern çağda büyük pazarlara ve büyük tüketicilere ihtiyaç duyulur. Emperyalist güçlerin şiirde geçen Nil, Fırat, Amazon, Tuna, Misiori ve Missisipi’de istediklerini yapma hakkına sahip olduklarını söyler. Her bir ırmak bulunduğu kıtayı temsil etmektedir. Yani emperyalizm tüm dünyaya yayılmıştır: Afrika, Asya, Avrupa, Amerika.

Emperyalizm hiçbir engel tanımamaktadır. Dozer ve greyderleri sürüp ormanları yakar, dağları deler, çiçekleri ve böcekleri ezer. Çünkü emperyalizm sadece maddeye dayanan bir dünya görüşüne sahiptir.

Her şeyin somutlaştığı, maddeye dayandığı böyle bir çağda toplum yozlaşır. Geçmişinden kopan, insani özelliklerini kaybeden insan boşluğa düşer ve hayat onlar için anlamını yitirir. Manevi değerlerini kaybolunca mahremiyet çizgisi de kalkar.

Şiirin genelinde ekonominin şekillendirdiği modern çağı en güzel biçimiyle ortaya koyar. Tüketmek fikri şiirin temelini oluşturur. Ayrıca hakikate tamamen kapalı, ‘anı yaşa’ felsefesiyle geçirilen hayatın da eleştirisi vardır şiirde.

1.3. Yabancılaşan Şehir

Erdem Bayazıt’ın şiirlerinde karşılaştığımız en temel imgelerden biri de ‘şehir’ imgesidir. Bu imge etrafında modern hayat ve insan anlatılır. Ona göre şehre modernizmin hâkim olmasıyla birlikte insanın geçmişle, gelenekleriyle olan bağları kopmuştur. Modern şehirler, geleneksel kasabalarla taban tabana zıttır. Kasabalarda her şey daha alışıldık ve sakinken büyük şehirlerde hayatın ritmini yakalamak

³⁴ Ali Şeriati, **Medeniyet ve Modernizm**, Düşünce Yay., İstanbul 1980, s. 31.

oldukça zordur. Büyük şehirler, insanın alışkanlıklarını unutmasına yeni alışkanlıklar edinmesine sebep olur.

Erdem Bayazıt'a göre şehir 'başka' olmayı gerektirir. İnsanı öz kimliğinden ve manevi bağlarından koparır. Bu yüzden o, şiirlerinde şehirle devamlı hesaplaşma halindedir. Şehir sözcüğüne pek sıcak bakmamıştır. Şehir, geçmiş zamandaki güzellikleri alıp götürmüştür. *“Şehri bir problem olarak ele alan Erdem Bayazıt şiirinde de şehir/kent bugünkü modern haliyle sığınılacak bir mekân değil, kaçınılması gereken mekândır.”*³⁵

Modernleşme çabası içinde olan şehirler, bozulmaya başlamıştır. *“Sözünü ettiğimiz bozulma, aşınma ve nitelik kaybı, toplumsal tarih pratiğinde “modernleşme” olarak tezahür etmiş ve bu modernleşme süreci, bizim geleneksel şehirlerimizi dokusuyla, mimarisiyle, içinde yaşanan hayatın mahiyeti ve temposuyla, insan ilişkileriyle, bütünüyle modern kentlere dönüştürme (kentleşme) çabası olarak kendini göstermiştir.”*³⁶

Modernizmin tükettiği bu şehirlerde artık insanlar nefes alamamaktadır. Şehir insanı ve insanın manevi inancını yok eder. Bu yüzden şehirler sığınılacak bir yer olmaktan ziyade uzak durulması gereken mekânlardır. O, şiirlerinde genellikle şehre alternatif olarak tabiatı öne çıkarır. Buna mukabil geleneksel hayatın sürdürüldüğü tabiatın hala terk etmediği kasabalar da vardır. Oralar hala yaşanabilir mekânlardır.

'Şehir ve Doğa Burcundan' şiirinde de şair tabiat ve şehir arasındaki insanın arayışını konu edinir. Şiirin ilk kısmında kararsızlık, tedirginlik ve endişe içerisindeki insanlar dinmeyen sıla özlemiyle birlikte bir göç hareketine hazırlanmaktadırlar.

Hep bir hazırlık kargaşasında büyüyor halk

³⁵ Okan Koç, **Erdem Bayazıt Şiirinde Üç Damar: Ölüm, Şehir ve Dağ**, Maraşder, İstanbul 2010.

³⁶ M.Fatih Andı, **“Beton Duvarlar Arasında Açan Çiçek”**:Modern Kent ve Kentleşmeye Karşı **Erdem Bayazıt'ın Şiiri**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi, Bahar 2013.

Şehrin sokaklarında, caddelerinde

Meydanlarında

“Erdem Bayazıt şiirinde şehir doğal halini koruduğu, bizi hatırlatacak motifleri barındırdığı zaman bizdendir, bizimledir.”³⁷ Ama ne zaman ki şehir bu özelliklerini yitirir de modernizmin tesiri altına girerse işte o zaman şehir ölmeye başlar. Yabancılaşır ve kimliğini kaybeder.

“Şehirle tabiat karşılaştırmasının yer aldığı “Şehir ve Doğa Burcundan” şiirinde de tabiat yüceltilirken, şehirler insan ruhunu çoraklaştıran mekânlar olarak anlatılır.”³⁸ Şehirler insanların ruhunu esir almıştır. Şehirde insan her şeyin kölesidir kendisinin bile. Fakat tabiatta kimsenin efendisi değildir, tamamen özgürdür. Modern şehirler insanı öylesine esir almış ve kendi içlerine mahkûm etmişlerdir ki insanın kendi özgür iradesiyle bir şey yapması mümkün değildir. Şair, şehir ile tabiat arasındaki bu mukayeseyi mısralara şöyle dökmüştür:

Kimsenin efendisi değilsin kırlarda

Kendinin bile

Her şeyin kölesisin şehirde

Kendinin bile

Erdem Bayazıt, şehir ile tabiat arasındaki farkı da dile getirdikten sonra tercihini şehirden yana kullananların duygularını dile getirir, o insanlarda fırtına öncesindeki tedirginliği hisseden kuşlara benzer bir tedirginlik vardır:

³⁷ Okan Koç, Erdem Bayazıt Şiirinde Üç Damar: Ölüm, Şehir ve Dağ, Maraşder, İstanbul 2010.

³⁸ Rasim Özdenören, **Erdem Bayazıt’la Dünya Yolculuğumuz**, Maraşder, İstanbul 2010.

Ey insan niçin
Tedirginsin diři kuşlar gibi
Fırtına öncesinde

İnsan, özüne uzak olan böyle bir yapılanmanın içinde olduğu için tedirgindir. Kendisini rahat hissetmemektedir. Modernleşerek değişim ve dönüşüme uğrayan yaşam alanlarında insan her ne kadar rahat gözükse de ontolojik varlığına aykırı olan bu yapılanmanın içinde bulunmak onu içten içe rahatsız etmektedir. Bu mısralarda şairin anlatmak istediği şey budur.

Her şeye rağmen şair tabiatla şehrin uyum içinde olmasından yanadır. Bu temennisini şu dizelerle dile getirir:

Ey şafak uyandır bizi öperek alnımızdan
Ey doğa emzir ruhumuzu
Ey şehir kovma bedenimizi kapıdan
Ey aşk merdiveni ulaştır bizi cennetine!

Kurtuluşu, güzel zamanları hatırlatan şafak insanların alınlarından öperek onları uyandırır. Doğanın emzirdiği insanları şehrin kovmamasını diler şair. Böylece şehir ile tabiat arasında bir çatışma olmayacak, uyum içerisinde olacaklar. Bu uyumla sayesinde aşkın uzattığı merdivenle insan huzura kavuşarak ebedi mekânına, cennete yol alacaktır.

Şehir mefhumunu Erdem Bayazıt şiirlerinde olumsuz özellikleriyle ele alır. Şehri yabancılaştırıcı, özden koparan, yozlaştıran bir unsur olarak verir. ‘Şehir ve Doğa Burcundan’ şiirinde de modern hayatların yaşandığı şehirdeki karmaşa ve keşmekeş dile getirilir. İnsanların tabiata göçü anlatılır. Tabiat bir sılaya benzetilir. Bu sılada modern kentlerde olmayan her şey vardır. İnsanı özünden uzaklaştıran

şehrin karşısında insanı özüne yaklaştıran tabiat vardır. Fakat şiir doğa ile tabiatın uyum içinde olması ve böylece huzura kavuşan insanın aşkla ebedi mekânı olan cennete gitmesi temennisiyle biter.

Erdem Bayazıt, ‘Dağlar’ şiirinde doğaya olumlu özellikler yüklerken şehre ait olan bulvara ise olumsuz özellik yükleyerek anlatır:

Kim bizi senden koparan

Hangi ses çağırır bulvarlara

Dengemizi bozan intihar vitrini bulvarlara.

Bulvar ile ilgili ‘dengemizi bozan intihar vitrini’ benzetmesi yapılmıştır. Çünkü o, şehri; insanın doğal yapısını bozan, insanı sunileştiren bir yapı olarak görmektedir. Bulvar, şiirde doğal hayattaki dağların karşıtı olarak kullanılmıştır.

Bu mısradaki bulvarların denge bozucu özelliği öne çıkartılır. Bulvarlar insanî değerlerin yitirildiği ve doğal hayatın izlerinin kalmadığı şehirlerde bulunur. Her şeyin anlamını ve değerini yitirmiş olması dolayısıyla insan hayata anlam yükleyemez. Anlamsızlaşan insan için hayat çekilesi bir yer olmaktan çıkar. Yani bu değersizleşme ve anlamsızlaşma insanı intihara sürükler. “*İntihar, insanın akli/ruhî dengesini bir an için kaybetmesi sonunda ortaya çıkan bir fiildir. Bu bakımdan bulvarlar, insanların dengesini bozarak onları intihara sürükleyen mekânlar olarak değerlendirilmişlerdir. Çünkü insan bulvarlarda kalabalık içerisinde yalnız ve pasif bir biçimde modern hayata esir olur.*”³⁹

‘Şehrin Ölümü’ şiirinde ise şehrin insanı tüketmesi ve insanı yabancılaştırması problemiği ele alınmıştır. Şair, “*modernizmin geleneksel şehrin*

³⁹ Sezai Coşkun, **Modern Kent ve Yabancılaşma Bağlamında Erdem Bayazıt’ın Şiiri**, Turkish Studies, Sonbahar, 2009

*insani ve ilahi kimliğini yok ettiğini, böylece şehrin insanı tüketen, insana yabancı bir yaşam alanı haline geldiğini düşünmektedir.”*⁴⁰

*“Şiirde mekândan kaçış, romantizmin tabiatı algılayışı biçiminden ve tabiata verdiği anlamdan daha farklı boyutlardadır. Erdem Bayazıt, bu şiirinde şehri, birtakım değerlerin kaynağı olarak algılar ve şehrin işlevini kaybetmiş olmasını bir uygarlık sorunu olarak görür. Bu algılama biçiminde, adeta kimliğinden uzaklaşarak “mahrem” adına bir şeyin kalmadığı, sığınılacak değerlerin de ortadan çekildiği şehirde insan artık yabancıdır.”*⁴¹

Aslında şair, modern şehirlerde insanın içinde sıkışıp kaldığı bir ‘hapisane’ olarak görür şehri ve şiirinde şöyle der:

Duvarlar çıkıyor önüme

Şehrin mahpus yüzlü duvarları

Hiçbir sır kalmamış ardında hiçbir duvarım

‘Mahpus yüzlü’ duvarlarda hiçbir sırrın kalmaması ise mahremiyetin ortadan kalkmasıyla yorumlanabilir. Modern şehirlerin getirdiği en önemli şeylerden biri de mahremiyeti ortadan kaldırmasıdır. Şair bu mısralarda mahremiyetin ortadan kalkışını da tenkit etmektedir.

Modernizm ile birlikte şehrin doğa ile olan birlikteliği bozulmuştur. Bu dokunun bozulması hasebiyle de ahlaki çöküntü yaşanmaktadır. İnsanlar insan olma özelliklerini kaybederek bu şehir hayatı içinde yozlaşmışlardır. Böylece şair, şehre ‘mahpus’ olmuş modern insanın çıkmazlarını gözler önüne sermektedir.

Gelenekselliğin ortadan kalkmasıyla inanç değerlerimiz de ortadan kalkmıştır. Modern hayatın insanlara sundukları aslında onlara huzur vermemektedir.

⁴⁰ a.g.m.

⁴¹ Ramazan Kaplan, **Modern Çağa İsyan ya da Erdem Bayazıt’ın Şiiri**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

*“İnsanoğlunu insan olma onuruna kavuşturan, bir metafiziğe sahip olma cehdidir. Bu cehde bizi çağıran, bu cehdi canlandırıp geliştiren, verimlendiren, bu yolda onu en zengin ve etkin vurucu silahlarla donatan, bilinmezliğin elmasını kesecek güce erdiren, dindir.”*⁴² İnançlarımız bize ve topluma yön verir. İnsan onları da kaybederse, pusulasını kaybeder.

Şiirin ikinci bölümü ‘Veda Çizgisi’ adını taşır. Bu bölümde de şair, yoğun bir lirizmle aşka, inanca, toprağa ve insana veda edişi anlatır. Modern dünyanın insandan aldığı ilk şey şaire göre aşktır, sevgidir. İçinde sevgisi olmayan toplum inanca da veda eder. Aşksız ve inançsız insanlardan oluşan şehir, toprağa veda etmektedir. İnsana veda etmesi ise, insanın var oluş amacına, özüne veda etmesidir.

İnsanların yaşaması için nasıl ki en önemli gıda su ise manevi olarak onları besleyen ruhlarını gıdalandıran da mabedlerdir. Onların kapanmasıyla aslında ruhlarında bir susuzluk olur. *“Allah inancı, metafizik inancın merkezi ve ruhun sonsuz huzur, güven ve mutluluk kaynağıdır. Ruh susuzluğunun giderileceği tek kaynak. Çeşmelerin çeşmesi baş çeşme.”*⁴³ Şiirde bu susuzluğu şöyle dile getirir:

Şehrin mabetleri bir bir tükeniyor

Başlıyor içinde sonsuz susuzluk

*“Umutsuzluk ve yeis, müslümanın psikolojisinde yeri olmayan bir duygu. Müslüman oportünizme ne kadar kapalıysa, karamsarlığa ve kötümserliğe de o kadar kapalıdır.”*⁴⁴ Erdem Bayazıt’taki yalnızlık melankolik bir yalnızlık değildir. Onun yalnızlığında aslında bir umut vardır. Cahit Zarifoğlu’na göre ondaki yalnızlık duygusunun, *“müslüman olarak yalnızlığımızı, kimsesizliğimizi, garipliğimizi dile getirdiğini anlatır.”*⁴⁵

⁴² Sezai Karakoç, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II.**, Diriliş Yay., İstanbul 2013, s. 15.

⁴³ Sezai Karakoç, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I.**, Diriliş Yay., İstanbul 2012, s. 11

⁴⁴ Sezai Karakoç, **Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II.**, Diriliş Yay., İstanbul 2013, s.

28

⁴⁵ Hüseyin Yorulmaz, **Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt**, Hat Yay., İstanbul 2012, s. 48

“Her şehrin bir ruhu vardır. Ve bunu, en çok, dış yapılar, sokaklar ve parklardan çok “insan” oluşturmaktadır. Büyük insanların, insanlığın gerçek, doğru, iyi ve güzel adına ortaya koyduklarından doğan kurumlar, şehrin ruhunu yaşatırlar.”⁴⁶ Bu yüzden insan yoksa şehir de yoktur. Şehir, insanı yalnızlaştırdıktan sonra insanın içinde ölür:

Şehir bir mahşer gibi içimizde ölür.

Erdem Bazyazıt, şiirlerin genellikle geleneksel yaşamın savunucusudur. Medeniyetimi yozlaştıran teknolojinin karşısındadır hep. Çünkü teknoloji insanları da makineleştirir, insani özelliklerimizi yok eder. Şair her şeyi dönüştüren teknolojiden rahatsızlık duyar. Teknoloji insanı mutlu etmek yerine mutsuzluğa sürükler, bunalıma sokar. Erdem Bayazıt böyle bir yaşama karşı tabii olan hayatı önerir. Şiirlerinde her şeyi maddeleştiren bu modern çağa isyan vardır. “*Kent yenilgi, kentten çıkmak zaferdir. Kurtuluş, kentten uzaklaşmakla başlar. Oradan çıkıp uzaklaşmak, kendine yaklaşmak olacaktır.*”⁴⁷

‘Kuş Sayfaları’ isimli şiirinde de şehirden uzak durur. Şiirde tasviri yapılan kent modern bir kent değildir. Henüz modernizmin elinin değmediği tabiatla iç içe olan bir kenttir. Bunu şu mısradan da anlıyoruz:

Kent horozlarla uyanır sularla gerinir zamana

geçerken ezanla

Modernizmin inşa ettiği bir şehirde şehir sakinlerinin horoz sesiyle uyanmaları mümkün değildir. Büyük şehirler de artık ezanlar bile neredeyse

⁴⁶ Sezai Karakoç, **Diriliş Muştusu**, Diriliş Yay., İstanbul 2012, s. 101.

⁴⁷ Vefa Taşdelen, **Erdem Bayazıt’ın Şiiri**, HeceDergisi, 142. Sayı 2008.

duyulmaz. Horoz zaten tabiatta ait bir varlıktır. Bu yüzden şiirde geçen kentin büyük bir kent olmadığı aşikârdır.

1.4. Tabiat ve Tabiata Davet

Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde tabiatın müslüman gözüyle algılandığı görülmektedir. Tabiata karşı özgün bir bakış açısı vardır. Tabiat, sadece tüm renkleri ve doğal güzellikleriyle algılanan bir tabiat değildir. Şair, o renklerin ve güzelliklerin arkasında yaratıcıyı arar. Yaratıcıya açılan bir kapı vardır onun tabiat düşüncesinde.

Şair aynı zamanda tabiatı modernizmin karşıtı olarak da kullanır. Modern hayattan tabiata kaçır. Aslında bu bir sığınmadır. O direniş yolu olarak tabiata sığınmayı tercih eder. Sınırlı olan dünya hayatından sınırsız âlemlere açılır tabiat ile. 'Karanlık Duvarlar' isimli şiirinde 'ağaç' imgesi üzerinden sınırsız güzellikleri olan manevi âlemlere açılır.

Bir ağaç büyütüyorum her yerimle

*"Modern teknolojik medeniyetin "mavera"dan kopardığı insanı ve onu yücelten bütün değerleri öldürdüğünü düşünür"*⁴⁸ Aslında bu şairin inançla, metafizikle ilgisini, kesmiş olan çağdaşlarına karşı bir duruştur.

Modern hayat ona sıkıntı verir. Maddeci dünyada yapayalnız hisseder kendini. Şiirin devamında bu yalnızlığını şu mısralarla dile getirir:

İçimde yalnız ve yapraksız

Bir kavak ağacı büyüyor - Çıplak ve göğe doğru -

Ama küskün ama yalnız ama yapraksız ve uzun

⁴⁸ Bkz. Beşir Ayvazoğlu, **Erdem Bayazıt'la Ölümü Düşünmek**, Zaman Gazetesi, 10 Temmuz 2010

Bir ağlama duvarı bu.

Kendisini bu dünyada yalnız hisseden şair, iç dünyasına yönelir. İç dünyasında büyüttüğü ağacın da yalnız ve yapraksız olduğunu görür. Bu içindeki yalnız ve küskün olan ağaç, şairin içindeki hüznün sebebiyle ağlama duvarına dönmüştür. Çünkü onun davetine kimse kulak asmamıştır, onu yalnız bırakmıştır.

Şair için tabiat doğal olanı temsil eder. Çünkü insanın yaratılışına uygun bir yaşam tarzı sunar. Modernizm ile şekillenen şehir hayatı ise sunidir. Bu yüzden tabii unsurlar ve suni unsurlar bir çatışma halindedir. Şair bu çatışmayı şiirlerinin birçoğunda işlemiştir. Bu şiirlerden biri de ‘Dağlar’ şiiridir.

Şiirde tabiata ve tabiatın unsurlarına olumlu bakış açısı ile bakarken, şehre olumsuz bir bakış açısı ile bakılır. Zaman her ikisinde de farklı şekilde akmaktadır. Şehrin hengâmesi yüzünden zamanın boş ve hızlıca aktığını dile getirir. Fakat dağlarda zaman donmuşçasına yavaş geçer. Bu yüzden tabiatta her şey daha anlamlıdır, şehirde ise hızlı akan zaman yüzünde her şey anlamsızlaşır, değerini yitirir. Bu şiirdeki benzer bir kullanımı ‘Şehrin Ölümü’ isimli şiirde de görmek mümkündür:

Ağaçlar durmasın bütün saatler dursun

Şairin aslında durmasını istediği modern hayattır. Tabiat ile iç içe olan hayatın devam etmesini ister. Ağaçtan kastı geleneksel hayatın hüküm sürdüğü dönemlerdir. O dönemdeki zaman kavramı ile modern hayatın zaman kavramı birbirinden farklıdır. Modern hayatın hüküm sürdüğü bu yıllarda zaman bereketsizdir.

‘Dağlar’ şiirinin devam eden mısralarında şair, insanı doğadan koparanı aramaktadır. ‘Kim bizi sizden koparan’ diyerek adeta hesap sormaktadır. Bir ses onları tabiattan koparıp bulvara çağırmıştır. Bu mısralarda dikkatimizi çeken bir

kelime vardır: ‘Koparılmak’. Doğal hayattan isteyerek çıkmamışlar, ‘koparılmışlar’dır. İsteyerek çıkmadıkları için şair doğal hayatı özlemle anmaktadır.

Geleneksel hayatta ve geleneksel mimaride hayatla tabiat iç içedir. Bir kopuş söz konusu değildir. “*Oysa geleneksel dokunun tahrip edilerek enkazı üzerine kurulan yeni mimari, mevcudiyeti elzem olan tabiatı, bir değer olarak tabiat olmaktan çıkararak onu tezyin edici eşya olarak görür.*”⁴⁹

Erdem Bayazıt ‘Şehrin Ölümü’ isimli şiirinde geçen şu mısra ile bu gerçeği hatırlatır:

Parkta son ağaç da ölüyor intiharı hatırlatan bir ölümle

Geleneksel yaşamda hayatın içinde var olan ağaç, modern hayatta ancak parklarda kendisine yaşam alanı bulabilmiş ve bir süs olmaktan öteye geçememiştir. Yükselen apartmanların arasında sıkıştırılan parklarda asıl işlevini yitirmiş bir süs bitkisi olarak yaşam sürer. Şiirdeki doğal yaşamı temsil eden ‘parktaki son ağaç’ şehirdeki bu içinden çıkılmaz durum yüzünden bulunduğu ortamı intiharı andıran bir ölümle terk eder.

Şair her zaman tabiattan yana olmuştur. Çağdaşları ile anlaşamayan şair için tabiat bir kaçış alanıdır. Tabiata sığınarak burada yeniden dirilişe hazırlanır aslında. ‘Gölgelere Dair’ şiirinde tabiattan yana tavrını şu mısralarla sergiler:

İşte ben bu noktada durdum

Denize baktım iyi dedim

Korkulu dağlara baktım iyi dedim

Doğrusu hep doğaya bakıp iyi diyordum.

⁴⁹ Murat Turna, **Erdem Bayazıt Hayatı-Sanatı- Eserleri**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s.141

Modernizmin bozduğu hayattan kaçıp nefes aldığı ortamdır doğa. Modern çağdaki insanların ilgileri, övündükleri şeyler onun için yabancıdır o yüzden yine doğaya yönelir. O, gölgeler gibi giysilerle, araçlarla ilgilenmez; doğayla barışıktır, doğayla ilgilenir. Onlar gibi değildir. Zaten onlarla anlaşamamasının sebebi de budur.

Son kısımda yeni bir çağdan bahseden şair bu çağında daha kötü olduğunu söyler. Tabii hayattan uzak, kalıplara göre devam eden hayata duyulan öfkenin iyice hissedildiği mısralardır bunlar. Modern kentin unsurlarından, yapay düzenden sıkılmıştır şair. ‘Suların borulara alınması, düğmelere basarak yaşamak’ ifadeleri modern hayatın tahakküm edici ve şekillendirici olduğunu gösterir. Şair ise tabii hayattan bu denli uzaklaşmaktan rahatsızdır. Tüm bunlara içerlemiş ve kızmıştır.

Sonra bir çağ geldi / baktım kafamda karıncalar vardı /
sonra yapılardan yollardan bıkmıştım / ISSIZ
sokaklar beni ürkütüyordu / kötü meydanlarda
boğuluyordum / suları borulara almalarına
kızıyordum / hele hele hep düğmelere basıp
yaşamalarına çok çok içerlemiştim / sonra
kalkıp afrikaya gittim / ohh afrikaya.

Şiirin sonunda kalkıp ‘afrikaya gittim’ diyerek modern çağdan kaçış vurgulanır. *“İlginç bir yaklaşımla “Gölgelere Dair” şiirinde de “Afrika”nın bir tabiat ögesi gibi algılandığı ve çağın olumsuzluklarına karşı farklı değerleri temsil eden bir rolü üstlendiği görülür.”*⁵⁰ Burada Afrika’nın kullanılması önemlidir.

⁵⁰ Ramazan Kaplan, **Modern Çağa İsyan ya da Erdem Bayazıt’ın Şiiri**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

Çünkü Erdem Bayazıt, Afrika'yı modernizmin henüz elinin değmediği ve emrinin altına almadığı, teknolojinin henüz hâkim olmadığı bir yer olarak düşünür. Bu sebeple Afrika'ya gider. Şiirin son mısrasında dile getirilen “ohh Afrikaya” ifadesi de zaten şairin bu gidişten duyduğu hazzın yansımasıdır.

Modernizm ve tabiat arasındaki zıtlığın işlendiği bir başka şiir de ‘Birazdan Gün Doğacak’ şiiridir. Bu tezat, ilk mısralardan itibaren kendini göstermeye başlamıştır. “*Tezadın bir yüzünde ‘bozkır, başak, böcekler, ceylanlar, toprak, tohum, çiçekler, böcekler, ağaçlar, dağlar, denizler, yeşil rüzgâr, bulut, yıldızla, güneş, iman ve sabır ve sessizlikler’, öteki yüzünde ise, ‘çelik dişliler, çelik kabuk, demir külçeler, kirlî dumanlar, buz yüzlü heykeller, ölü şehirler, yalan, karanlık ve gürültüler’ görülmektedir.*”⁵¹

Beton duvarlar arasında bir çiçek açtı

Siz kahramanısınız çelik dişliler arasında direnen insanlığın

Saçlarınız ıstırap denizinde bir tutam başak

Ellerinizi kök salmış ağacıdır zamana

O inanmışlar çağının.

İlk mısrada geçen ‘beton duvarlar’ modernizmin soğukluğunu, duygusuzluğunu simgelerken, beton duvarların içinde bir çiçek açması ise bir umudu simgeler. Çünkü ‘çelik dişlilere’ direnen kahramanlar vardır. Artık her şeyin tekdüzeleştiği modern çağda, insanın hayatına hükmeden, ona yön veren çelik dişliler vardır. Şairin de onaylamadığı bu hayat için mücadele verenleri şair kahraman olarak görmektedir. “*Şiirde insanlığın makine çağının olumsuzluklarından*

⁵¹ Hasan Akay: Metnin Hız@1: **Erdem Bayazıt’ın Şiirlerinde Anlam ve Anlatım Gücü**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1. Sayı, Bahar 2013.

kurtulmasının, ancak 'inanmışlar çağının' insanı ile mümkün olabileceğine vurgu yapılır."⁵²

İlk bölümde kullanılan 'deniz ve başak' imgeleri üzerinde durmak gerekir. Deniz imgesini birçok şairimiz kullanmıştır. Özellikle sembolist şairler deniz imgesini çokça kullanmışlardır. Cumhuriyet dönemi önemli şairlerimizden "*Tanpınar ve Yahya Kemal'de deniz imgesi, birbirlerinden farklı çağrışım alanlarına açıktır. Tanpınar'da deniz imgesi, geçmişin tohumunu içinde barındıran bireysel beninin üzerine kuruludur.*"⁵³ Yahya Kemal de ise deniz daha çok hayale açılan kapı gibidir. Deniz imgesini hayale girmek için kullanır.

Bu imge Erdem Bayazıt'ta da olumlu özellikler çağrıştırır. Fakat şiirde 'ıstırap denizleri' ifadesi kullanılıyor. İstırapın deniz kadar büyük olmasından söz eder şair. Çünkü şehir yaşantısı insana acı ve ıstırap vermektedir. Bunun çokluğunu anlatmak içinde denize benzetir. 'Başak' ifadesi de yine olumlu özelliği ile karşımıza çıkar. "*Güzel bir istikbali de hatra getiren 'başak'ların bir tutam oluşu da manidardır. Bu da yarınlar için hem maya hem de meyve vazifesi görececek kimselerin azlığına delalet eder.*"⁵⁴

Aslında şair bu mısralarında bir nesilden bahsetmektedir. Bu nesil ki 'beton duvarlar arasında açan bir çiçek' gibidir. Yani bu nesil şair gibi, kendi değerleri ile modern dünyanın çatıştığı, bir nesildir. Şair aslında umutsuz değildir, bu mısralarda umut vardır. Şair bu neslin beton duvarlarda açacak bir çiçeğe benzetmektedir.

Bu neslin köklerini de yine bir tabiat ögesine benzetilerek geçmişe bağlar. Nesil geçmişten beslenir, gücünü de buradan alır. Bu yüzden de şair bu nesle güvenerek umutla bu neslin yeşermesini beklemektedir.

Onun dünyasında, modernizm tüm yapaylığına karşı kutupta yer alır. Bu yüzden ona yabancıdır. O, şiirlerinde tabiata yönelerek yabancılaşmayı ortadan kaldırmak ister. Çünkü insan tabiat ile olan bağını keşfettiği an aslında kendini de

⁵² Ramazan Kaplan, **Modern Çağa İsyan ya da Erdem Bayazıt'ın Şiiri**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

⁵³ Tarık Özcan, **Deniz'in Çağrısı 'Yahya Kemal ve Tanpınar'ın 'Deniz' İsimli Şiirlerinin Sembolizm Açısından Çözümlemesi**, Türk Dili Dergisi, Ağustos 2004.

⁵⁴ Murat Turna, **Erdem Bayazıt Hayatı-Sanatı-Eserleri, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s. 214.**

bulur. İnsanın kendini bulması ise ilahi olana ulaşmasıdır. Bu düşüncelerini şair ‘Tabiat Risalesi’ şiirinde dile getirir:

Ey durup durup dalgalanan kalbim

Yorulup yorulup durulduğun gün

Gerçek yorumu bulabilirsin.

Yerden göğe doğru akan incecik ırmakları

Kendime mahsus bir tarzda dinlerdim ağaç

bedenlerinde

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER, İSLAM TARİHİ, PEYGAMBERLER

2.1. Hz. Peygamber ve İslam Tarihi

Türk edebiyatında Allah'ı ve Peygamberimizi anlatan birçok manzume yazılmıştır. Edebiyatımız bu iki konuda tür olarak oldukça zengindir. İnsanlar, Peygamberimize duyduğu sevgi, bağlılık ve hürmet hislerinin göstergesi olan birçok şiir yazmışlardır. Bu türler arasında binlerce örneğiyle en çok kaleme alınmış olan tür ise na'ttır. *“Edebî bir terim olarak da; Hz. Muhammed (s.a.s)'in methini konu edinen, O'nu övme amacıyla yazılan manzum ve mensur eserlere verilen bir isim, bir türün adıdır.”*⁵⁵

Klasik Türk edebiyatında bir türe adını vermiş olan na'tlar, Yeni Türk edebiyatında da vardır. Tanzimattan günümüze birçok yazar Peygamberimizin hayatını, hicretini, dini yayma konusunda verdiği mücadeleleri anlatan şiirler yazmışlardır. Klasik Türk edebiyatında na'tlar kaside şeklinde yazılmaktaydı. Yeni Türk edebiyatı döneminde yazılan na'tlar ise yer yer Klasik Türk edebiyatındaki örneklerine benzese de onlardan ayrılan özellikleri de vardır.

Günümüz şairleri, Hz. Muhammed'i genellikle içinde buldukları modern zamanların kötülüklerine, günahlarına, kirlerine, bir çare olarak görmüşlerdir. Onu bir kurtuluş vesilesi olarak algılamışlardır. Bu sebeple Hz. Muhammed dönemiyle günümüz arasında karşılaştırmalar yapıp Hz. Muhammed'in evrensel hakikatini günümüze taşımak istemişlerdir. Necip Fazıl, 'Peygamber' adlı şiiri şöyle:

⁵⁵ Doç. Dr. Emine Yeniterzi, **Türk Edebiyatında Na'tlara Dair**, Son Peygamber.info, Eylül 2009.

Sen, fikir kadar güzel;
Ve tek, birden daha tek!
İtrını süzmüş ezel;
Bal sensin, varlık petek...

Bu şiirde Klasik Türk Edebiyatı dönemdeki naat şiirlerinden daha farklıdır. Bu şiirde peygambere farklı bir açıdan bakılmıştır. Onu felsefî açıdan ele almaktadır. Onun getirmiş olduğu İslam dini diğer tüm manevi fikirlerden daha üstündür. Öyle ki onu tanımlayamaya bir ve tek sıfatı dahi yetmez.

Arif Nihat Asya ise İslami değerlerin ortadan kalkmasını şöyle dile getirmiştir:

Neler duydu şu dünyada
Mevlid'ine hayran kulaklarımız;
Ne adlar ezberledi, ey Nebî,
Adına alışkın dudaklarımız!
Artık, yolunu bilmiyor;
Artık, yolunu unuttu
Ayaklarımız!
Kâbe'ne siyahlar
Yakışmamıştır, yâ Muhammed
Bugünkü kadar!

İslami değerler ortadan kalkmıştır. Toplumsal hayatı bozan olumsuzluklar artık hayatımıza egemen olmaya başlamıştır. Bu yüzden Ka'be siyahlar içindedir. İçinde bulunduğumuz çağ, bizi Peygamberimizden ve onun getirmiş olduğu evrensel hakikatten uzaklaştırmıştır.

Sezai Karakoç'un yazmış olduğu ' Küçük Na't ' şiiri Klasik dönemde yazılan naatlardan farklıdır. "1962 yılında yazılmış olan bu şiir, "na't" kelimesinin "övgü, överek anlatma" anlamından yola çıktığımızda, tam anlamıyla bir modern na'attir."⁵⁶ Sezai Karakoç, şiirde günümüz modern dünyasında doğru bir hayat kurabilmek, hakikate ve kurtuluşa erebilmek için Hz. Muhammed'in ruhuyla, imanı ile hareket etmek gerektiğini söyler:

Göz seni görmeli, ağız seni söylemeli

Hafıza seni anmak ödevinde mi

Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli

Sen Eskimoların ısınması sevgililer

mağşeri

...

Gün doğuyor her yer çiçek ve kar

Bütün çocuklar kurtuldu demektir

Şiirin sonundan Sezai Karakoç'un Hz. Muhammed'i evrensel kurtuluş kaynağı olarak gördüğünü çıkarmak mümkündür. Çünkü şiirin sonun da şairin dediğine göre artık gün doğmuş, çiçekler açmıştır. " "Yaklaşan muhteşem gün"ün

⁵⁶ M. Fatih Andı, **Sezai Karakoç'un "Küçük Na't"ı**, İtibar Dergisi, Eylül 2013.

“diriliş muştusu”yla ısıyan ve ısınan insanlık, dondurucu buzulları ve karları eritmekte, kara ve karanlık küfür kışının cenazesini, derin denizlerin dibindeki katafalklara taşımaktadır.”⁵⁷

Sezai Karakoç’tan oldukça etkilenen Erdem Bayazıt da birçok şiirinde Peygamberimizden ve sahabeden bahseder. Şair, Peygamberimizin savaşlarından, asr-ı saadetten ve diğer peygamberlerden de onların karşılaştığı güçlükleri hatırlatarak bahseder.

Erdem Bayazıt, Peygamberimizi ve Onun dönemini konu edindiği şiirlerde imgeye yer vermez. Açık, sade ve anlaşılır bir dil tercih eder. ‘Savaş Risalesi’ şiirinde bir hikâye anlatıcısı gibi zamanda yolculuklar yaparak bizi Peygamberimizin yaşadığı döneme, savaşlara götürür:

Güneşin

Mızrakların ucuna takılıp

kaldığı

bir vakitte

Diriliş erlerinin yüreklerinden

yayılan

Bir depremle

Sarsılıyordu arz.

Gerilmişti altlarımızda atlarımız

Fırlayıp kopacakmış gibi

baldırlarından

kasları

⁵⁷ a.g.m.

Ve tarıyordu bir projektör gibi

bakışları

üç kıtayı

Yeni bir vakte eriyordu yürekler

Yayılıyordu o muştı

o coşku

o haber.

İslamın yayılmasıyla müslümanlarla müşrikler arasında başlayan münakaşa gün geçtikçe şiddetini artırıyordu. Bu münakaşalar zaman zaman can ve mal kaybına sebep oluyordu. Müslümanlara uygulanan çeşitli ambargoların, zulümlerin dozu da gittikçe artıyordu. Müslümanlar ise kabul ettikleri dinin gereğince yaşamak istiyorlardı. Böyle yaşamalarına engel olan müşriklere karşı bir tepki vermeyi düşünüyorlardı. Bunun için Hz. Muhammed'e başvurmuşlardı. Onunla bu konuyu konuşmuşlardı ve Ondan bir cevap bekliyorlardı. Şiirde işte bu heyecan ve gerilim dolu bekleyiş anlatılmaktadır. Hz. Muhammed Cebrail'den gelen haber üzerine müslümanlara, beklenen haberi verir. Böylece müslümanlar da artık teskin olmuştur.

Şair, kendini o dönemde yaşayan sahabelerin yerine koyar. Sanki onlardan biriymiş gibi hissettiklerini, düşündüklerini parantez içine aldığı kısımda verir.

Ey savaşmakla emrolunanlar

Yürekleri kevser suyu ile yıkananlar

Alaca karanlıkta bir seher vaktinde

Ayrılırken yurtlarından

yuvalarından

Şair, kendini sahabelerin yerine koymak suretiyle, Hicret'i yaşayan o sahabelerin bir gece yarısı yıllardır yaşadıkları yurtlarını, evlerini terk edişlerini anlatır. Şair, yurtlarından ayrılmak zorunda bırakılan bu insanların yerine kendini koyarak bu psikolojiyi yansıtmak istemiştir.

İnsanların yıllardır yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda bırakılması göç eden insan için zor bir durumdur. Çünkü *“göç ederken geride bırakılanların, bu anlamda kaybedilenlerin, boyutu da çok önemli. İnsana destek veren, onu koruyan güçlendiren ne kadar çok şey geride bırakılıyorsa, göçün psikolojik etkisi o kadar olumsuz ve fazla olacaktır.”*⁵⁸ Sahabenin yurtlarından ayrılışları esnasında bahçe köşelerinde, kapı önlerinde, türlü türlü yerlerde anılar yollarını kesmektedir. Zaten zor olan bu mecburi yolculuğu anılar iyice zorlaştırmaktadır.

Erdem Bayazıt, hicret esnasında kadınların ve çocukların yaşadığı hisleri zihnimizde canlandırabileceğimiz bir tablo gibi çizer. Hicret'in yürek yaralayan veda sahnesini zihnimizde canlandırmamızı sağlar böylece.

Hicret için yola çıkanlar genelde gece yarısı ve kimsenin haberi olmadan yola çıkıyorlardı fakat Hz. Ömer hicrete hazırlandığın da kılıcını kuşandı, yayını omuzuna taktı, eline oklarını aldı ve Kâbe'ye gitti. Kureyş'in ileri gelenleri Kâbe'nin avlusunda oturmakta idiler. O, Kâbe'yi yedi defa tavaf ettikten sonra, Makâm-ı İbrahim'de iki rekât namaz kıldı. Halka halka oturan müşrikleri tek tek dolaştı ve onlara: “Yazıklar olsun size! Kim anasını evlatsız, çocuklarını yetim, karısını dul bırakmak istiyorsa şu vadide beni takip etsin.” demiştir. Bu olayı şair mısralarına şöyle dökmüştür:

O ki meydanın ortasına durmuştu

Elini kılıcının kabzasına koymuştu

Dedi savaştı:

⁵⁸ Doç. Dr. Abulfez Süleymanov, **Zorunlu Göç ve Psikolojik Etkileri**, Turuncu Dergisi, Kasım 2012

“Ben gidiyorum
Hicret ediyorum
Varsa ağlatmak isteyen anasını
Dul koymak isteyen karısını
Ve istiyorsa çocukları yetim kalsın
Arkamdan gelsin.”

Erdem Bayazıt, şiirde sahabelere ilişkin olayları, ayet ve hadislerden faydalanarak mısralarına dökmüştür. Yine şiirin bir bölümünde de Hz. Muhammed’in hicret ederken yatağına Hz. Ali’yi yatırma hadisesini anlatır:

“Ey eti etimden olan
Bu dünyada ve öbür dünyada
Kardeşim olan!
Bu gece yatağında
sen yatacaksın
bana vekillik
yapacaksın.
Biz gidiyoruz
Hicret ediyoruz.
Sen sonra geleceksin
Ama önce emanetleri
sahiplerine

vereceksin.

Şiirin devam eden bölümlerinde de şair bir hikâyeci gibi Hz. Muhammed'in ve Hz. Ebu Bekir'in hicret yolcuğunu anlatır. Hicret ederken çöllerde yaşadıkları zorluklar anlatılır. Yolculuk sırasında yaşanan mucizelere de telmihte bulunur.

Şair, okuyucuya savaşları ansiklopedik bilgi vererek anlatmaz. Savaşların etkileyici olaylarını anlatır. Bedir Savaşı'nda babalar ve evlatlar birbirleriyle farklı saflarda savaşmışlardır. O, Bedir Savaşı'nın en etkileyici sahnelerini mısralarına şöyle döker:

Kardeşin biri bir safta

Öbür safta diğeri

Bir yanda

Baba.

Oğul

Bir yanda.

Hz. Ebu Bekir müslümanların tarafındayken oğlu Abdurrahman karşı safta yer almıştır. İnsanlar savaşla birlikte aslında gerçekte de yüzleşmişlerdir.

Şiirin devam eden mısralarında Hz. Afra (r.a.)'dan bahseder. Hz. Afra'nın yedi tane oğlu vardır ve yedi oğlu da şehit olmuştur. O da bundan büyük mutluluk duyar. Şair, mısralarında bu örnek davranışıyla adının ebedileştiğini söyler.

Uhud Savaşı'nda yaşananları yine tahkiyeli üslubu elden bırakmadan anlatır:

Savaşçılar demişti: Bu gün o gündür

Düşmanı cepheden vurmak

Nasipse eğer
Cennet kapılarına varmak
Kevserle kanmak
İsteriz.
O dedi: Mübarek olsun savaşınız
Sabrederseniz eğer
Sizindir zafer.

“Özellikle Bedir Gazvesi’ne katlamayan gençler ve Hz. Hamza, Sa’d b. Ubâde, Nu’mân b. Mâlik düşmanla şehir dışında savaşılmasında ısrar ettiler. Resûl-i Ekrem yenilgiye uğramalarından endişe duyduğunu bildirmesine rağmen çoğunluğun görüşüne uyularak karar verildi. Hz. Peygamber cuma namazının ardından bir konuşma yaparak sabırlı oldukları takdirde zafer elde edeceklerini ifade etti. İkinci namazından sonra hazırlıklarını tamamlayan müslümanlar Mescid-i Nebvî’de toplanmaya başladılar. Daha önce meydan savaşı için ısrar edenler evinden dışarı çıkan Resûlullah’a tutumlarından dolayı pişmanlıklarını belirttiler ve savaşın nerede yapılacağı konusunda kendisinin karar vermesini istediler. Resûl-i Ekrem onlara şöyle dedi: “Bir peygamber zırhını giydikten sonra Allah onunla düşmanları arasında hüküm verinceye kadar çıkarmaz. Eğer sabreder ve görevinizi yaparsanız Allah zaferi size ihsan edecektir.”⁵⁹

Şiirin sonraki bölümlerinde de yine Uhud Savaşı’na dair birkaç meseleye yer vermiştir. Savaşta Hz. Muhammed’in dayısı olan Sa’d bin Ebu Vakkas’dan ok atmasını istemiştir. Elindeki kılıcı göstererek “bu kılıcın hakkını kim verir?” diye sormuştur. Bu olay ve savaşçının müşriklerle kahramanca savaşması şu mısralarla anlatılır:

⁵⁹ Muhammed Hamdullah- Casim Avci, **Uhud Gazvesi md.** , TDV İslam Ansiklopedisi, c. 42, s. 54-57

Konuşan O'ydu:

- Bu kılıcın hakkını kim verir
- Nedir o kılıcın hakkı ya Resulullah
- Düşmanın yüzünde parçalanmaktır
- Öyleyse o iş bana haktır

dedi savaşçı

Erdem Bayazıt, bazı şiirlerinde daha kapalı bir anlatım tarzı benimserken bu şiirinde tamamen her şey açık olarak verilmiştir. Çeşitli imajlara ve tasvirlerle yer vermeden akıcı, sade bir üslupla şiirini yazmıştır. Bu şiirinde şair tahkiyeli üslubu çağrıştıran düz bir anlatım sergilemiştir.

Erdem Bayazıt'ın bu şiiri anlatım yönü itibariyle Sezai Karakoç'un bazı şiirlerine andırır. *"Karakoç'un şiirlerini iki farklı yapıyla karakterize etmek kaçınılmaz görünmektedir. Hızırla Kırk Saat, Taha'nın Kitabı, Leyla ile Mecnun gibi tahkiye ağırlıklı (narrative) olanlar ve Mona Roza, Şahdamar, Körfez ve Sesler gibi daha çok özgür çağrışımlar, muhayyileyi zorlayan buluşlarla hareket ve rivayetin yerini iç tecrübeye bıraktığı şiirler."*⁶⁰ Erdem Bayazıt'ın bu şiiri de Sezai Karakoç'un bazı şiirlerinde olduğu gibi olayları hikâye ederek anlatması yönünden benzerlik gösterir.

Şiirde şair bazen bir hikâye anlatıcısı gibi olayları anlatırken bazen de olayları yaşayanın ağzından aktarma yolunu tercih etmiştir ve *"bu şekilde uzun bir vakıa şiirini monotonluğa pek de düşmeden okuyucuyla buluşturmaya muvaffak olmuştur."*⁶¹

⁶⁰ Selami Ece, **Sezai Karakoç ve "Kar Şiiri"**, Turkish Studies, Sonbahar 2006

⁶¹ Murat Turna, **Erdem Bayazıt Hayatı-Sanatı- Eserleri**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004, s.375

Şairin madde ile manayı ölçtüğü ‘O’ şiirinde söz konusu edilen Hz. Peygamberdir. Mana, maddeye göre daha ağır basmaktadır. Terazi mananın bu ağırlığını taşıyamaz. Çünkü o da maddidir ve maddi olana göre düzenlenmiştir. Bu sebeple böyle bir ağırlığı taşıması düşünülemez.

Dünyanın ağırlığına eklemek yıldızları ayı güneşi

Gene de ağır basarsın ey kalbim ey kalbimin güneşi

Sadece iki mısradan teşekkül olan şiirde şair bir kıyaslama yapmaktadır. Terazinin bir kefesine dünyanın ağırlığını bir tarafına da kalbini koymuştur. İkisini tarttıktan sonra kalbi ağır bastığını söylemektedir. Bu ağırlığın üstüne yıldızları ve güneşi de eklemektedir. Fakat netice değişmemekte kalp yine ağır basmaktadır.

İlk mısradaki geçen ‘güneş’ kelimesi gezegen manasında kullanılmıştır. Fakat ikinci mısradaki karşılaştığımız ‘güneş’ tasavvufî bir anlam taşır. Kelime burada bir gezegen değil, evrenin efendisi anlamında kullanılmıştır. Birçok şiirinde olduğu gibi bu şiirde de metafizik bir arka plan vardır. Erdem Bayazıt’ın beslendiği en önemli kaynak dindir. Tasavvuf da onun beslendiği ana damarlardandır. O yüzden şiirde geçen ‘kalbimin güneşi’ ifadesini tasavvufî boyutuyla düşünecek olursak şairin bu kelimeyle Hz. Muhammed’i kast ettiğini söylemek yanlış olmaz. Tasavvufta güneş aslında Allah’ı temsil etmektedir. “*Güneş, diğer unsurî varlıkların aslıdır.*”⁶² Hz. Muhammed de Allah’ın elçisidir. O yüzden hidayet güneşidir. Erdem Bayazıt da Hz. Muhammed’i kalpleri aydınlatan, insanlığa doğru yolu gösteren bir elçi olması sebebiyle Onu güneş olarak nitelendirir.

Erdem Bayazıt sevdiği büyük zatlara ve dostlarına ithaf ettiği şiirler yazmıştır. Yine Nida Beyitleri içinde bulunan ‘Sevmek’ başlıklı şiiri de bir ithaf şiiridir. Şiir, ‘Allah’ın elçilerinden sonra en büyük insana’ ithaf edilmiştir.

⁶² Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ağaç Kitabevi, İstanbul 2009.

Allah elçileri peygamberlerdir. Şair, peygamberleri kast etmez onlardan sonraki en büyük insan olduğunu söyler. Allah'ın yeryüzündeki halifeleri peygamberlerdir. Onlardan sonra bu görevi üstlenen dört halife vardır daha sonra da din âlimleri vardır. Bu şiirde kast edilen kişinin kim olduğunun işaretini aslında son mısra ele verir.

Şiirdeki bu anlamı bulabilmek için dini bilgilerimizi yoklamamız yeterli olacaktır. İslam'ın dört halifesinden ilki olan Ebu Bekir, Hz. Muhammed'in de en yakın dostuydu. Ona İslam'ı tebliğ ettiği dönemlerde de maddi manevi çok desteği olmuştur. Hz. Ebu Bekir maddi olarak çok iyi bir durumdaydı ve tüm servetini hiç tereddüt etmeden bu yolda harcamıştır. İslam için elinden geleni yapmış, çok büyük fedakârlık göstermiştir. İnsanlığa yaptığı en büyük fedakârlıktan birisi de Allah'a: "Rabbim bedenimi öyle genişlet ki, cehennemde benden başkası yanmasın." Şeklinde dua etmesidir. Bu yapılabilecek en büyük fedakârlıktır. Şiirde Hz. Ebu Bekir'in bu duasına telmih vardır:

Bir orman gibi büyür içimde sevmek

İçimde insan bir mahşer gibi kabarırken

Ey her suça ortak çıkan kalbim.

Hz. Ebu Bekir'in bu duası ondaki insan sevgisinin bir göstergesidir. Başkalarının yaptığı hatanın bedelini ödemek istemesi onun ne kadar yüce bir ruha sahip olduğunun göstergesidir. Şair, bu fedakârlığı sebebiyle ona ithaf ettiği şiirde ondan 'Allah'ın elçilerinden sonraki en büyük insan' diye bahseder. Şiirin ismi de onun insan sevgisinden dolayı 'Sevmek'tir.

Şiirde sevmek duygusunun bir orman gibi büyüdüğünü söyler. Şair de Hz. Ebu Bekir'deki gibi bir gönül zenginliği ile içindeki insanların bir mahşer gibi kabardığını söyler. Şair kendini Hz. Ebu Bekir gibi yüce bir gönle sahip görür, çünkü o da Hz. Ebu Bekir gibi her suça ortaktır ve bedel ödemeye razıdır.

2.2. Diğer Peygamberler

Erdem Bayazıt, şiirlerinde diğer peygamberlere de onların çektiği sıkıntılardan bahsetmek suretiyle yer vermiştir. Peygamberler bu dünyada Allah'ın elçileridir. Onlara Allah tarafından verilen büyük bir sorumluluk vardır. Onlar verilen bu sorumluluğu yerine getirmek için korkusuzca mücadele etmişlerdir. Onların bu mücadelelerinde karşılaştıkları güçlükler olmuştur. Şair de peygamber olmanın getirdiği zorluklardan bahseder bazı şiirlerinde.

'Derviş Burcundan' şiirinde birçok peygamberin adı geçer. Onların başından geçen bir takım olayları derin anlamlar içeren birer mısra ile hatırlatır:

Rüzgârlar niçin eser?

Getirmek için eser

Kenan illerine

Kokusunu Yusuf'un.

Bu mısralarda Hz. Yakub'un kıssasına telmih vardır. Hz. Yakub oğlu Yusuf'u kaybettikten sonra gözlerini de kaybeder. Hz. Yusuf büyüyüp Mısır'da vezir olduktan sonra Mısır'da kıtlık yaşanır ve kardeşleri Kenan ilinden Mısır'a yardım almaya gelirler. Hz. Yusuf kardeşlerini tanır ve kimliğini deşifre etmeden babası ile ilgili bilgiler alıp, babasının yaşadığını öğrenir. Kardeşleri babaları içinde Hz. Yusuf'tan yardım isterler. İstenilen yardımı verir fakat bir dahaki sefere yardım için babalarının da gelmesi gerektiğini söyler. Kardeşleri babalarını ikna etmeye çalışacaklarını fakat bu konuda pek başarılı olacaklarını sanmadıklarını söyleyerek Mısır'dan ayrılırlar. Hz. Yakub Mısır'a gelemeyince, Hz. Yusuf ona gömleğini gönderir. *"Rivayete göre, Hz. Yusuf'un babasına gönderdiği gömlek, Hz. İbrahim'in ateşin içinde giydiği gömlekti. Bu gömleği Cebrail Cennet'ten getirip Hz. İbrahim'e giydirmişti. Gömleğin üzerine sinen Cennet kokusu, temas ettiği bütün dertleri tedavi*

edecek özelliğe sahipti.”⁶³ “Kervan (Mısır’dan) ayrılınca babaları, ‘Bana bunak demezseniz, şüphesiz ben Yusuf’ un kokusunu alıyorum’ dedi. Onlar da, ‘Allah’a yemin ederiz ki sen hâlâ eski şaşkınlığındasın’ dediler.”⁶⁴ Hz. Yakub’a gömlek ulaşınca, Hz. Yakub gömleği alarak koklamış ve yüzüne sürmüştür. Böylece gözleri açılmıştır. Şiirdeki bu mısralar bu kıssayı işaret eden mısralardır.

Peygamberler getirdikleri dini yaymak isterken birçok zorlukla karşılaşmışlardır ve bu sıkıntılarla nam kazanmışlardır. Erdem Bayazıt da peygamberlerin bu özelliklerini sayar şiirde.

Yakub’la bekleyenim

Yusuf’la gözleyenim

Musa’yla Tur Dağında,

İsa’yla gökyüzünde!

İsmail’le kurbanım;

İbrahim’le Hac’tayım.

Süleyman’la tercüman;

Yunus’la ummandayım.

Bu mısralarda aşk ile cezbeye giren bir âşık edasıyla şair kendini peygamberlerle aynı yerde gördüğünü ifade eden sözler sıralar. Bunlardan söz edilen ilk dörtlükte şair Hz. Yakub gibi özlediğini bekleyen, Hz. Yusuf gibi özlediğini gözleyendir. Kimi zaman Musa’yla Tur Dağında, kimi zaman İsa’yla gökyüzündedir. Bu ifadeler bize Allah’ın Tur Dağı’na tecelli etmesi ve Hz. Musa ile orda konuşması, Hz. İsa’nın çarmıha gerilmek istenmesi, Allah’ın onu gökyüzüne çıkarması olaylarını

⁶³ Dr. Abdullah Yenibaş, **Peygamberler Tarihi**, Işık Yayınları, İstanbul 2012, s. 308.

⁶⁴ **Yûsuf Suresi** 12/ 94-95

hatırlatmaktadır. İki kez Tur Dağı'na Allah tecelli etmiş Hz. Musa ile görüşmüştür. Hz. İsa da, kendisine inanmayanlar tarafından çarmıha gerilerek öldürülmek istenmiş, bunun üzerine Allah onu kendi katına yükseltmiştir. Erdem Bayazıt, şiirde yaptığı telmihlerle peygamberlerin yaşadığı zorlukları hatırlatmıştır.

Hz. İbrahim ve İsmail Allah'ın emriyle Mekke'de Kâbe'yi inşa etmişlerdir. Hz. İbrahim oğlu İsmail'i kurban etmek gibi büyük bir imtihanla karşı karşıya kalmıştır. Şair böylesine ıstırap çeken Hz. İbrahim ve İsmail ile kendisini aynı kefedeki görür. Yine şiirinde yer verdiği peygamberlerden biri de tercümanların piri Hz. Süleyman'dır. Diğer peygamber ise balığın yuttuğu Hz. Yunus'tur. Hz. Yunus, kavmi ona iman etmeyince şehirden uzaklaşır. Ardından kavmi bir felaketin geldiğini fark edip pişman olur. Bunun üzerine tövbe ederler fakat Hz. Yunus Allah'ın emrine uymayıp şehre dönmek yerine gemiye binerek oradan uzaklaşır. Gemi ise bir müddet ilerledikten sonra gidemez. Bunun üzerine gemide bulunanlar adetleri olduğu üzere suçluyu bulmak için kura atarlar üçü de Hz. Yunus'a isabet edince onun uğursuz olduğunu düşünerek denize atarlar. Hz. Yunus bunun bir imtihan olduğunu hemen anlar ve Allah'a yalvarır. Bunun üzerine Allah da onun ölmemesi için bir balığa onu yutmasını ama ona zarar vermemesini emreder. Bunun üzerine balık onu yutar. Hz. Yunus burada Allah'tan af diler. Allah onu affedince de balık onu bırakır. Yine şair böylesine bir imtihana mazhar olmuş peygamberle kendisini aynı kefedeki görür, bu kıssayı işaret ederek onun gibi ummanda olduğunu söyler.

Erdem Bayazıt, bu bölümdeki şiirlerinde daha anlaşılır ve sade bir dil tercih etmiştir. İmgelerle yüklü bir anlatım yolunu tercih etmemiştir. Şiirler, derin manalar içermez. O bu şiirlerinde dini olayları bir hikâyeye anlatıcısı edasıyla anlatmayı tercih etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖLÜM, SONRASI VE AHİRET

3.1. Ölüm Kavramına Genel Bir Bakış

Ölüm hayatın kaçınılmazlarından biridir, hayatın olduğu yerde ölüm de vardır. Her canlı varlık için ölüm kaçınılmaz bir gerçektir. Canlılar doğar, büyür ve ölürler. İnsan için ölüm, ruhun bedendeki tasarrufuna son verip bedenden ayrılmasıdır. Ölüm, insan varlığı için bir âlemden diğerine intikal etmektir. Bu anlamda ölüm yok olmak değildir. Yok olan bedendir; bâkî olan ise ruhtur. *“Bedenin ölümle bozulmaya uğraması ruhun yok olmasını gerektirmez. Ruh yine canlıdır. Ölüm ruhun yalnız fonksiyonlarının türünü değiştirir.”*⁶⁵

Ölüm, hiçbir zaman, anladığımız şekilde ‘ölmek’ değil; gerçekte ‘dirilme’dir, hayat bulmadır. Hayatın kaynağını örten maddî perdelerden sıyrıldıktan sonra, insanın gerçeği en çıplak şekliyle tanınmasıdır. Ölmek, geçici bir hayat olan dünyadan göçmekten ibarettir. İnsanın yalnızca maddî tarafının, yani bedeninin ölümlü olduğuna, ruhunun kalıcı ve daimiliğine inananlar, ölüm karşısında korku duymazlar.

“İnsanoğlu, var olduğu günden beri, ölüm ve sonrasını kurcalamak ve aradaki sır perdesini çözmek için çaba sarf etmiş; ancak felsefe ve metafizik yoluyla ulaştığı sonuç, onu bir bilinmeze sürüklemiştir. Ölüm algısı, kişinin dünyaya bakış açısına, dinî yapısına, psikolojisine bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Bu yüzden

⁶⁵ İsmail Hakkı İzmirli, Haz. Refik Ergin, **Metafizik**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012, s.156

insanın ölüme tepkisi ve tavrı bazen dehşet ve korkuyla karışık bir isyan; bazen de tevekkül ve teslimiyet şeklinde olmuştur.”⁶⁶

Ölüm konusu birçok insanın zihnini meşgul etmiştir. Sadece metafizik duyarlılığı olan şairlerin değil, bütün şairlerin ilgi odağı olmuştur. Şairler, kendi inanç dünyalarının katkılarıyla ölüm düşüncesini şekillendirmişlerdir. Bu şairlerden biri de metafizik duyarlılığı yüksek olan Erdem Bayazıt’tır. Ölüm, Erdem Bayazıt’ın birçok şiirinin adında geçer, birçok şiirinde de konu olarak işlenmiştir. Onun nerdeyse bütün şiirlerinde ölüm mefhumuna değindiğini söylemek yanlış olmaz.

Onun ölümle ilk karşılaşması Abid Efendi’nin ölümüyle olur. Bu ölüm onda derin izler bırakır. Çünkü Abid Efendi dini kimliğiyle ailede sevilen ve sayılan bir şahıstı ve onun ölümü tüm aileyi yasa boğmuştur. Böylece şiirlerindeki ölüm düşüncesinin ilk temellerini bu olayla atmıştır.

Yıllar sonra gerçekleşen Çoban Ali’nin idamı da onun şair kimliği üzerinde etkili olmuştur. Özdenören’e göre bu olayın, Erdem Bayazıt’ın yalnızca duyguları üzerinde değil, fikirleri üzerinde de son derece etkili olmuştur. Erdem Bayazıt bu idam olayını 1960’ta kaleme aldığı ‘Boşluk-lu Yaşamak’ şiirinde anlatır.

Erdem Bayazıt’ın şiirinde ölümü konumlandırışı diğer şairlerden çok daha farklıdır. Birçok şair ölümü olduğu gibi soğuk yüzüyle işlerken o, şiirlerinde ölümün korkunç ve ürpertici yüzünü yansıtmaz. Ölümü munis bir şey olarak anlatır. “*Ölüm fikrinin bu denli farklı bakış açılarıyla işlenmiş olması, kişinin hayattan beklentileriyle orantılıdır.*”⁶⁷ Bayazıt ölümden korkmaz. Çünkü o, inan ve sorumluluklarını yerine getiren bir şahsiyettir. Ölüm sonsuzluktur onun için; bir son değildir. Sonsuzluğa açılan bir kapıdır. Ölümle birlikte insan farklı bir âlemde dirilir. Şairin ölümü şöyle ifade eder:

“Ölüm ki sonsuzluğa açılan kapıydı hiç unutmadım”

⁶⁶ Mustafa Aydemir, **Tanzimat Dönemi Türk Şiirinde Ölüm Algısı**, Turkish Studies, Bahar 2013

⁶⁷ a.g.m.

3.2. Ölüm - Sonsuzluk – Muştu

Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde ölüm korkutucu ve ürpertici yönüyle işlenmemiştir. Çoğunluğun aksine şiirlerinde ölümü sevimli bir şey olarak betimler. Ölüm, günahlarla dolu olan hayattan ebedi, asıl olan hayata varıştır.

Kimilerine göre trajik bir yok oluştur ölüm. “*Şaire göre ölüm, bir yok oluştan bitişten ziyade tam tersine bir dirilişi, sonsuza açılan kapıyı haber vermektedir.*”⁶⁸ ‘Ten fânidir can ölmez’ diyen Yunus Emre ise ruhun dünya cehenneminden kurtulması, ebedîliğe ve Tanrı’ya kavuşması olarak telakki eder ölümü. İslam dini ölümü karanlıkta ve bilinmezlikte bırakmamıştır. Ölümün mutlak bir son ve yok oluş olmadığını, sonsuzluğa açılan bir kapı olduğunu bildirmiştir.

Erdem Bayazıt bu düşünceler çerçevesinde yazdığı ‘Ölüme Saygı’ isimli şiirinin ikinci kısmında ölüme ‘kurtarıcı’ vasfı yükler ve ölümü sonsuzluğa atılan bir adım olarak görür:

Belki bir gün kurtuluruz
Karıncaların yolunu şaşırtan ince rüzgârlarla
Kaplumbağaların hasret kaldığı derin tepelerde
Çocuk gibi bakalım mavi sulara
Şehirlere bakalım insanlığımızı eskittiğimiz
Sislerden dumanlardan yollara atılan
mısır koçanlarından
Belki tutarız bir gün belki kurtarır bizi

Ölüm, insanlığımızı eskittiğimiz şehirlere, sislerden, dumanlardan, atılan mısır koçanlarından bizi kurtaracaktır. Şiirde geçen ‘belki kurtarır bizi’ ifadesi de bir

⁶⁸ Okan Koç, *Erdem Bayazıt’ın Şiirinde Üç Damar: Ölüm, Şehir ve Dağ*, Maraşer, İstanbul 2010

umudun işaretidir. Şair ölümü umutla beklemektedir. Ölüme, insanı maddi ve manevi kirlilikten kurtarma işlevi yüklemiştir.

Şiirde ölüm ve ölümün gelişi işlenmiştir. Fakat ölümün gelişini şair korkutarak vermemiştir. Kurtarıcı bir rolü olduğu için ölüm beklenendir. Maddi ve manevi kirliliğin hat safhada olduğu bu hayattan bizi kurtaracağı için, sonsuzluğa kapı aralayacağı için ölüme saygı duyulmalıdır. Bu yüzden de şiirin başlığı ‘Ölüme Saygı’dır.

*“Fizikötesi, bugün bizim için daha çok soyut bir anlam ifade ediyor. Oysa yarın, somut, somutun somutu bir gerçeklik hayatının adı olacaktır.”*⁶⁹ Erdem Bayazıt da bu gerçeğin farkındadır. Ölüm onun için de bir realitedir. Ölümle ilgili endişe taşımaz. Hayattaki mesuliyetlerini yerine getirememekten endişe duyar. Sorumluluklarını yerine getiren insan için ölüm ancak ebediyete açılan bir kapıdır.

‘Önden Gidenler İçin’ adlı şiirinde şair bu düşüncelerini açıkça dile getirir. Arkadaşlarının gidişini geleceğin muştusu olarak görür:

Onlar gittiler

Giderken bir muştı gibiydiler.

Hayatta asıl olan müslümanca yaşamaktır. Bu hedefe ulaşmaya çalışan şair, hayatı da ölümü de bir müslüman olarak yorumlamaktadır. Ona göre ölümün yorumu böyledir: Ölüm, ‘muştı’dur.

‘Ölünün Kıyıları’ isimli şiirinde de ölümü her an beklediğimiz ve bize son sözü muştulayan bir haberci olarak görür:

Ey üstümüze gelen

Ey çocukların gözlerinden dökülen

⁶⁹ Sezai Karakoç, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Ötesi II.**, Diriliş Yay., İstanbul 2013, s. 64

Ölümü konuşan damla damla

Ey beklediğimiz her an

Ey bize son sözü muştulayan

Her ne kadar çocuğun gözlerinden yaşların dökülmesi acı verici olsa da hasreti çekilen kişilere kavuşturacağı için ölüm korkulacak bir şey değildir. Bu yüzden öteye yolculuk etmek için zamanının gelmesini istemektedir. Ebedi hayatta sevdiklerimizle, önden gidenlerle, buluşacağımız için ölüm bu âlemden öteki âleme açılan bir kapı gibidir.

Erdem Bayazıt'ın yine kendisine metafizik bir fon oluşturarak kurduğu 'Bulmak' şiirinde de ölümün sonsuzluk hissini tatmış olana bir şey yapmayacağını anlatır:

Ölüm bize ne uzak bize ne yakın ölüm

Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm.

*“Daha dünyadayken dünyadan çıkmak gerek. Ölmeden önce ölmek gerek. Ölümle gelen gelmeden, ölümün bütün şartlarıyla varoluşu kucaklar ve sararsan, ölüme en yaklaştırdığın yerde özleyişin gözden inci gibi yaşlarla aktığını görür ve gönlünün doğusundan sevgi güneşinin yükseldiğini fark edersin.”*⁷⁰

Ölüm bize ne yakındır ne uzaktır. *“Çünkü mümin yaşamının büyük bir nimet olduğunu çok iyi bilir ve nimete ermenin sorumluluğunu yerine getirmeye çalışırken ölümü temenni etmez, ama hiçbir zaman da onu dünyasından uzak tutmaz.”*⁷¹

⁷⁰ Sezai Karakoç, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Ötesi II.**, Diriliş Yay., İstanbul 2013, s. 64

⁷¹ Prof. Dr. Bekir Karlığa, **Ölümsüzlüğün Erdem'i**, Maraşder, İstanbul 2010

Ölüm karşısında inanan insan ile inanmayan insan arasında fark vardır. Birincisi hayatın yalnızca yaşanan bu hayattan ibaret olmadığını, ölümün bir son yahut hiçlik anlamına gelmediğini kabul eder. İkincisi için ise ölüm, korkunç bir felaket, ebedi bir yokluk anlamına gelir.

“ ‘Yeryüzünde her şey fanidir ve her nefis, ölümü tadacaktır’ buyruğundan hareketle Müslüman, ölümü, korku ve ürperti saçan anlaşılmaz bir hadise olarak görmez, aksine yepyeni ve taze bir başlangıç olarak algılar ve mütevekkil bir eda ile içine sindirir.”⁷² Çünkü İslamiyet’te ölüm bir yok oluş değil ebedi olana kavuşmadır.

Şairin ölümsüzlüğü tatmaktan kastı hayata bağlı olmak değildir. O, her mümin gibi bu hayatın bir sonu olduğuna ve hesap gününe inandığı için bu dünyada yapması gerekenleri yerine getirmeye çalışmaktadır. Ondaki bu idrak yüzünden rahattır. İnanmayan insanlar gibi ölümü tüm ürkütücülüğü ile sırtına yükleyip sızlanmaz.

‘Ölüm Risalesi’nin Önsöz isimli bölümünde şair ölümün, ölümsüzlüğün tek kapısı olduğunu şu mısralarla anlatır:

Ölüm muhakkak
Ve ölüm mutlak
Tek kapısıdır ölümsüzlüğün
Ölümlle tanıştıktan sonra anladım
Sadece bir kimlik belgesi olduğunu yaşamamın

Ölümün, korkulacak bir olay olmadığını her fırsatta haykırır şair. İnsan ölüm karşısında çaresizdir. Şair birçok şiirinde insanın bu açmazını daha munis bir

⁷² a.g.m.

hale getirerek anlatmaya çalışmıştır. Böylece ölümü kaçılmak istenen ve ürküten bir olay olmaktan çıkarıp onu ‘kaçınılmaz olanın kabullenışı’⁷³ haline getirmiştir.

3.3. Ölüm – Çocuk

Erdem Bayazıt bazı şiirlerinde ölümü çocukla birlikte anar. Bunu ölümün korkutuculuğunu ve ürperticiliğini kırmak için yapar. Böylece ölümü daha sevimli gösterir. ‘Ölüme Saygı’ şiirinde ölüm ve çocuğu bir arada kullanarak ölümü daha naif bir hale şu mısralarla getirmiştir:

Ölüm bir melek elinde gelir

Ve öper usulca çocuk yüzleri.

Şiirde ölüm ve çocuk mefhumlarını birleştirir. Temizliği, saflığı sembolize eden çocuk, ölümle uyumlu hale getirilmiştir.

Şair ölümün soğuk yüzünü okuyucuya hissettirmek istemez. Bu yüzden Azrail yerine melek ifadesini kullanır. Azrail de bir melektir fakat hafızalarda soğuk ve ürkütücü bir melek olarak yer etmiştir. Ölümün çocuk yüzlerini usulca öptüğünü ifade ederek de zaten ölümün soğukluğunu kırmıştır.

Çocuk şiirde saflığı, temizliği ifade etmektedir. Ölümle ilişkilendirilmesi de bu yüzdendir. Ayrıca şair ‘mavi’ rengini de saflık ve sonsuzluk anlamlarında kullanır:

Çocuk gibi bakalım mavi sulara

⁷³ Okan Koç, **Erdem Bayazıt’ın Şiirinde Üç Damar: Ölüm, Şehir ve Dağ**, Maraşder, İstanbul 2010

Şair, birbirine uzak gibi duran ölüm ile çocuğu yakınlaştırmak aradaki uyumu sağlar.

Bazen de şiirlerinde çocuk geleceği anımsatmaktadır. Bu yüzden de umuttur:

Altımızda kayan bu ölü şehri durdursana

Ey gücü toprak kadar eski

Ey gücü yer kadar ağır çocuk

Büyüyen elimin üstüne koy elini

Sana bir yürek vuruşu gibi belirli

Gelen zamanı haber veriyorum

‘Haber Veriyorum’ isimli bu şiirde olduğu gibi çocuk gelenekselliğini kaybetmiş olan şehrin kurtulması için bir umuttur. Ölmüş olan ruhu canlandırarak olandır. Gücünü saflığından ve temizliğinden alan çocuk, şehri ölü halinden kurtaracaktır.

‘Ölüm Risalesi’nin ‘Kesitler’ bölümündeki oğulun ölümü, Sezai Karakoç’un ‘Anneler ve Çocuklar’ şiirini anımsatır. Sezai Karakoç anne ve çocuk ölümünü şöyle anlatır:

Kaçar herkesten

Durmaz bir yerde

Anne ölünce çocuk

Çocuk ölünce anne⁷⁴

Erdem Bayazıt'ın mısraları ise şöyledir:

Oğullar ölür

Bir kafes olur ölüm

Ana kalbi bir kuştur

Azad kabul etmez

Ölüm karşısındaki annenin durumunu benzer bir şekilde betimler. Anne ve çocuk arasındaki bağın sıcaklığı ve samimiyeti kadar ölümleri arasındaki ilişki de yürek yakıcı ve acıtıcıdır.

3.4. Ölüm – Şehir

Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde şehir ve ölüm arasında sıkı bir ilişki vardır. Şehir, onun şiirlerinde tabiatın tam karşısında yer alır. Menfi bir manaya sahip olan şehir imgesi tabiata ait unsurlarla çatışma halindedir.

Şehir, geleneksel hayatın yok olmasıyla birlikte ortaya çıkan bir yapılanmadır onda. Bir deformasyonun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzden pek olumlu gözle bakılmaz şehir imgesine. Zaten şairin şehre karşı bir kını yoktur; onu derinden etkileyen şehrin modern zamanla birlikte bozulmasıdır. Erdem Bayazıt, modernizmle birlikte yok olan geleneksel hayatı şehir imgesiyle vermiştir. Onun şiirlerinde şehrin ölmesi; ahlakın bozulması, geleneksel yaşamın son bulması anlamlarında kullanılır. Şair, şehir ve ölüm kavramlarını genellikle bu manada yan yana getirir.

⁷⁴ Sezai Karakoç, **Gün Doğmadan, Anneler ve Çocuklar**, Diriliş Yay. İstanbul 2012, s. 91

“Aslında, çağımızda, kentleşme denen olay, gerçekte bir kentleşme değil, tabiatın ölümünden doğan bir illüzyondur. Tabiat, kent-dışı oluyor ve oradan insanlar kentlere doluşuyorlar. Ancak, bu, sağlıklı bir kentleşme olmadığından giderek kentlerin de ölümüne sebep oluyor.”⁷⁵

‘Şehrin Ölümü’ isimli şiirde şehrin işlevini kaybetmiş olmasından yakınıır. Mahremiyet kalkmıştır ve artık sığınılacak bir mekân değildir şehir. Bu sebepten şehir şahsiyetini kaybetmiştir. Üzerindekileri de intihara sürüklemektedir:

Parkta son ağaç da ölüyor intiharı hatırlatan bir ölümle.

Tabiatı, temsil eden son ağaç da bu yüzden intihar eder. Artık ağaç dahi kendine şehirde yer bulamaz. Geleneksel hayatta tabiat ve mimari iç içeyken modernizmin öngördüğü hayat biçiminde tabiat mimariden uzaklaştırılır. Tabii olan yaşam alanın dışına çıkarılır.

Erdem Bayazıt, şiirin devam eden mısralarında şehrin ölümünü göçen son kuşların sedef gagalarından teselli çiçekleri dökmesi ile ilişkilendirerek anlatır:

O en öksüz köşesine sığındığımız yalnızlığın

Yalnızlığın teselli çiçekleri üstümüze

Göçen son kuşların sedef gagalarından dökülür

Şehir bir mahşer gibi içimizde ölür.

Maddi ve manevi her türlü tahribatın olduğu şehirde insan özüne yabancılaşır ve kendini şehirde yalnız hisseder. Bu yüzden insan tabiatın yok olduğu şehirde ‘son’ kuşlardan üzerine dökülen çiçekler ile teselli bulur.

⁷⁵ Sezai Karakoç, **İslam**, Diriliş Yay., İstanbul 2012, s. 105

‘Ölüme Saygı’ şiirinde şehri yozlaşmış bir yapı olarak okuyucuya sunar. Şehirler ‘insanlığın eskitildiği’ yerlerdir. Çünkü insanoğlunun içinde bulunduğu maddi ve manevi kirlilik artık şehri yaşanmaz hale getirmiştir. Bu yüzden ki şiirde ölüm ‘çocuk yüzleri usulca öperek’ gelir. Ölüm hâlihazırda bulunan maddi ve manevi kirlilikten arınmadır. Ölümü bir kaçış olarak görmektedir. Ölüm gerçeğini kabullenemeyen insanlar modernizmin hüküm sürdüğü şehirleri doldururlar. Modernizm insanlara ‘öte yok’ der ve insanı sahte olan şeylerle oylar. Sahte şeylerle avunup asıl gerçeği -ölümü- görmezden gelerek şehirlere sığınan kişilere şöyle seslenir:

Haydi sığınım şehirlere

Kabuğunuza çekilin yorganınızı çekin üstünüze

Kalsın titrek ve mavi elleriniz

Bekleyin geliyor ölüm usulca

Usulca girer koynunuza.

Şair, ‘Haber Veriyorum’ isimli şiirinde şehirden kurtulmak için kurtarıcı olarak gördüğü çocuktan yardım ister. Çünkü çocuk gelecektir ve onu bir umut olarak görür. Şehir ise yaşanmaya değer bir yer değildir. Tüm değerini kaybetmiştir, ölüdür:

Altımızdan kayan bu ölü şehri durdursana

Şehir adeta yaralıdır. Şahsiyetini ve değerini kaybetmek üzeredir. Bu yüzden doğru olmayan şeylerin yaşandığı mekân halini almaya başlamıştır. İnsanın özüne uzaktır, yabancıdır. Şehrin insanın özünüyle, gelenekle bir ilgisi kalmamıştır. İşte

bu yüzden de ölüdür. Şair de kurtulmak için çareyi gelecek için umut olan çocuğa seslenmekte bulur.

*“Gerçek gözle bakarsak zaten ahiretin içindeyiz, onu yaşıyoruz. Dozu oldukça hafifletilmiş, solmuş, gölgelendirilmiş bir ahiret, gelecekteki hakikisini hatırlatmak için, bölük halinde, çevremizle, içimiz dışımızla kenetlenmiş durumda.”*⁷⁶

Fakat modern dünya insanı bu gerçekten alıkoymaktadır. Öte âlem bilincinden uzaklaştırmaktadır. Modern dünyanın etkisiyle şekillenen ve içinde barınanı da kendisine benzemeye mecbur bırakan şehirler, değerini ve haysiyetini kaybettiğinden yaşanmaz bir mekân halini almıştır. Çare ise kaçıştır.

Erdem Bayazıt şehri, medeniyetin ölümüyle, yok olmasıyla ilişkilendirerek anlatmıştır. *“Onun yaşam ve ölümü, uygarlığın yaşam ve ölümüne çıkmaktadır.”*⁷⁷ Yaşanan değişim medeniyetten gelen önemli damarın kesilmesidir. *“Eski güçleri ölçüsünde yeni değerler ortaya koymadıkları sürece, eski üstünlük ve yüceliği dengeleyecek yeni insan atılımları ve kurumları getirmediğe, yeni bir uygarlığa veya uygarlık atılımına gebe kalmadıkça, yeni bir ruh, anlam ve hayat kazanması olmadıkça, bu göçüş kaçınılmazdır.”*⁷⁸

3.5. Mezar

Mezar imgesi Erdem Bayazıt'ın şiirlerinde onun inanç dünyasını yansıtan metafizik bir imge olarak kullanılmıştır. Mezarlık, insanın yaşamının son bulmasıyla birlikte ebedi âleme yolculuk etmek için beklediği yerdir. İnsan burada kıyametin kopmasını ve ilahi adalet gününün gelmesini bekler.

*“Dünya, bir olabilirlikler yumağı. Onu, cennete ya da cehenneme yaklaştırmak da, insana verilmiş bir olabilirlik, ya da yapılabirlik.”*⁷⁹ İslam inancına göre dünya hayatında ameli iyi olanlar burada heyecan ile cennete girmek

⁷⁶ Sezai Karakoç, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II**, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013, s. 66

⁷⁷ Münire Kevser Baş, **Sezai Karakoç'un Şiirinde Metafizik Vurgu**, İnsan Yay., İstanbul 2011, s. 59

⁷⁸ Sezai Karakoç, **Diriliş Muştusu**, Diriliş Yayınları., İstanbul 2013, s. 97

⁷⁹ a.g.e., s.83

için muştı bekler. Ameli iyi olmayanlar ise buradaki zamanını korku ve endişeyle geçirir. Her ne olursa olsun mezarlar ebedi âleme açılan kapıdır.

‘Karanlıktan Korkan İdamlıklar’ isimli şiirde ‘serin mezarlıklar’ ifadesi de böyle bir metafizik bir anlam içerir:

Beyaz çarşaflarda al kanlar donarsa
Senin kanın donarsa benim kanım donarsa
Ben serin mezarlara muştular götürürüm.

Ölüm, serin mezarlıklara müjdelere götürmektedir. Öte âlemi ifade eden mezar imgesi güven ve huzur manasındadır. İdam mahkûmları için mezarlıklar, teslimiyet ve güven duygusunu ifade eder. Onlar için mezar, öte âleme yolculuk ettikten sonra yaşayacakları ebedi rahatlığın ifadesidir. *“Ölümün ve mezarın da anlamı bu değil mi acaba? Bir düşüşten sonra yüceliş gelmesi için hayata ve insana yüklenmiş bir çile saati.”*⁸⁰

Bu da öte âleme duydukları güvenleriyle ilgilidir. Öte âleme inandıkları için ölüm onları korkutmaz. Onlar mezarlarında ebedi âleme açılacak olan kapının müjdesini beklerler.

Tabiat risalesi isimli şiirde de şair mezar imgesini metafizik arka planı ile birlikte kullanmıştır:

Ansızın fark ederek
Yaşamın çılgınlığını değil ama
Hayatın uçsuz bucaksız işleyişini

⁸⁰ Sezai Karakoç, **Yitik Cennet**, Diriliş Yay., İstanbul 2011, s. 12

Mezarlardan öte o sonsuz derinliğini

Mezar sonsuzluğu hatırlatan bir imge olarak kullanılmıştır. Dünya hayatı sınırlıdır. İnsan fani olan bu dünyada yaptıklarıyla baki hayattaki yerini belirler. *“İnsan, ölümü gerçeğiyle anlasa ve görse, ondan sonraki hayata, öte dünyaya inanmakta bir an için bile duraklamazdı.”*⁸¹ Bu gerçeği kavramış olan insan dünyanın faniliğini bilip sonsuz âleme hazırlanır.

Şiirde de buna vurgu yapılmaktadır. Mezar, sonsuz âleme açılan bir kapıyken, aynı zamanda fani hayatın sınırlılığını ifade eder. Mezar, fani hayatın bittiği yerdir; sonsuz olan öte âleme açılan kapıdır. Şiirin bu mısralarında mezar sonlu ve sonsuz olma özelliğini kendinde toplamıştır.

‘Güneş Çağ Savaşçıları’ isimli şiirde ise hakikatle irtibatını kesmiş olan insanların hayattaki birikintilerinin bulunduğu yer olarak ifade edilir mezar:

Birikinti gölleri geç apartmanları geç yont kaldırımları

Bir bir ayıkla mezarları

*“Bu âlem öbürünün gölgesi.”*⁸² İnsan öte âleme bu hayatta biriktirdiklerini götürür. İnsan, din duygusuyla hareket ederse öte âlem için hazırlık yapar. Din duygusu ile insan hayatı yorumlar ve onun gereklerince yaşar. Fakat modernizmle birlikte din hayatın dışına itilmiştir. İnsanlar hayatlarından din olgusu çıkınca ortaya çıkan boşluğu temelsiz farklı düşüncelerle doldurdular. Fakat bu düşünceler insanın hayatındaki bu boşluğu kapatmaya yetmemiştir, insanlar yanlışa yönelmiş, bunalıma düşmüştür. Bu yüzden insanın öte âlem için biriktirdikleri değersiz yaşam kalıntıları olmuştur. İşte şair bu değersiz ve lüzumsuz kalıntıları ‘mezar’ kelimesiyle ifade eder.

⁸¹ Sezai Karakoç, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Ötesi II.**, Diriliş Yay., İstanbul 2013, s.70

⁸² a.g.e. , s. 71

Mezar, bu şiirde bu hayatta din duygusundan yoksun insanların öte âlem için biriktirdikleri değersiz ve lüzumsuz olan ölü unsurlardır.

Mezar kavramı, şairin inanç dünyasını yansıtmaktadır. ‘Karanlık Duvarlar’ şiirinde olduğu gibi kimi zaman bulunduğu çağdan kaçış olarak da yer alır:

Ben mezarların karanlık çağına dayanıyorum

Modern hayatın şekillendirdiği şehir hayatından bunalan şair bu katı dünyada sığınılacak bir mekân olarak görür mezarı. Aslında mezar beslenen güçlü bir inanç kaynağıdır. Din, insanlara ve topluma getirdikleriyle nizam verir ve insan için bir dayanak oluşturur. Toplumunu oluşturan gelenekten, dinden uzak kalan insanlar için mezar tedirgin edici ve ürperticidir. Fakat şair için mezar, ebedi âlemi, huzur ve güveni ifade eder. Bu yüzden şair mezardan destek alır. Dış dünyada yaşadığı sıkıntılardan dolayı mezara sığınır.

‘Birazdan Gün Doğacak’ şiirinde ifade ettiği gibi mezar yeni bir başlangıçtır:

Sen bize hayatsın umutsun mezarlar kadar derin

Şiirin tamamına baktığımızda şairin gelecekte umutla bahsettiğini görürüz. Yeni bir diriliş beklemektedir şair. Heyecanla beklenen, bir an önce gelmesi arzu edilen bu gelecek mezarlar kadar derindir. “ *Bu dünyanın en büyük gerçeği, ölmeden önce ölüp ruhun gözleriyle öte dünyayı görebilmek. En büyük korku, en büyük muştu, en büyük umut ve sevinç, öteki dünyanın birkaç yaprağını çevirmiş olmak mutluluğunda yatıyor.*”⁸³ Mezar imgesi şiirde hem ölümü hem de dirilişi ifade

⁸³ a.g.e. s. 72

etmektedir. Oysa mezar öte âlemi ifade eder. Şairin beklediği dirilişte öte âlemden kaynağını alan diriliştir.

Diriliş önce düşüncede olmalıdır “*Düşünce dirilişi olmaksızın inançta diriliş gelişmez.*”⁸⁴ Bu yüzden şair inancın kaynağı olan öte âlemi işaret etmektedir. Öte âlemden hareketle yapılan diriliş yeni bir hayatı sunacaktır.

Şair ‘Ölüm Risalesi’ isimli şiirinde mezar imgesinde ebedi olan hayat ve sonlu olan dünya hayatını toplamıştır. Mezar her iki hayatı da içermektedir:

Sonra bir mezarlıkta

Bir çukurun başında

Bir kapının ağzında

Herkes susar

Konuşur ölüm

Ölüm hayatın en katı, en çıplak ve en korkunç gerçeğidir. Şair bu gerçeği tam bir teslimiyet içeren bu mısralarla ifade etmiştir. Şairin kullandığı imgeler bizi ebediyet mefhumuna götürmektedir. İnanan insan yaşamının büyük bir nimet olduğunu bilir. Bu nimete ermenin sorumluluğu ile ölümü hayatından hiç çıkarmaz. Bu yüzden her an ölümle karşı karşıya olmanın bilinciyle yaşamını devam ettirir. Ölüm inananlar için sonsuzluğa açılan kapıdır. Ölüm onlar için son değil, yeni bir başlangıçtır.

⁸⁴ Sezai Karakoç, **İslamın Dirilişi**, Diriliş Yay., İstanbul 2012, s. 25

3.6. Teslimiyet ve Sorumluluk

İnsan, beden ve ruhtan meydana gelmektedir. Nasıl ki bedenin gıdaya ihtiyacı varsa ruhun da ihtiyaçları vardır. Bedenin ihtiyacı yeterli gıda almaktır. Ruhun ihtiyacı ise şüpheden arınmış sağlam bir inançtır. Ancak sağlam bir inanca sahip olan insanlar kendilerini güvende hissederler, yalnız hissetmezler. “*Kalpler ancak Allah’ı anmakla huzura kavuşur.*”⁸⁵ Kur’an’ı Kerim’de de huzurun anahtarı Allah’a iman olarak gösterilmiştir. İnanan insan ümitsizliğe düşmez. Çünkü kendisi hiçbir zaman yalnız hissetmez. Bilir ki her an Allah yanındadır.

Erdem Bayazıt’ın şiirinin temelini oluşturan öğelerden biri de iman duygusudur. O, içinde yaşadığımız dünyanın geçiciliğine inanır ve bu hayatın sorumluluğunu bilir. Hakikat anlayışı ve teslimiyet duygusu şiirlerinde kendini hissettirir.

Şiir mutlak gücünü hakikatten almalı ve hakikatin habercisi olmalıdır. Şiir ve hakikat insanoğlunun asla peşini bırakmaması gereken “*Tanrı armağanı*”⁸⁶ dır. Erdem Bayazıt da şiirlerinde hakikatten ve hakikate olan teslimiyetten hep bahsetmiştir. Ölüm, sorumluluğunu yerine getirmiş olanlar için ebediyete açılan bir kapıdır. Şiirlerinden onun ölüm konusunda bir endişe taşımadığı açıkça anlaşılır. Ölüm bir realitedir, olması gereken bir sonudur.

‘Ölünün Kıyıları’ isimli şiirinde şair yaratılış hikmetini hatırlatarak şunları söyler:

Ve yakıştırmasını bil üstüne ey âdemoğlu

Usta bir makasla biçilen toprağı.

⁸⁵ Er-Ra’d Suresi 13 / 2

⁸⁶ Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham II.*, Diriliş Yay., İstanbul, 2007, s. 195

‘Usta bir makasla biçilen toprak’ tan kasıt Allah’ın insanı yaratmasıdır. Allah’ın bizi yaratmasındaki hikmet O’nu bilmek ve tanımaktır. Şair bu mısralarla okuyucuya bu yaratılış hikmetini hatırlatmaktadır.

‘Diriliş Saati’ şiirinde ise hesap günün hatırlatan mısralar vardır. Şiirde yağmur bereketi ve rahmeti simgelemektedir. Aynı zamanda yağmur, dirilişin habercisidir:

Çıkacağız yola
Hesap günü gelince
Yağmur yüzümüze değince
Güneş bir mızrak boyu yükselince.

Yağmurun yüzümüze değmesi şiirde metafizik bir arka planın olduğunu gösterir. Aslında şiirin genelinde bir dirilişten söz eder şair. Bu diriliş maddi ve manevi anlamdaki yenilenmedir.

Rahmetin yüzümüze değmesiyle tekrar diriliş için yola çıkacaklar. Burada hesap günü dikkatimizi çekmektedir. Ahirete inanmış olan şair herkesin ilahi adaletle hesap verecek olmasının rahatlığı yaşar ve hesap günün tedirginliğini okuyucuya hissettirir.

Dine mensup olmak onun hükümlerine de inanmayı gerektirir. İnanan insan, ölüm ve sonrasına da inanır. Fakat modern dünya dini yaşamamızdan sökü� çıkarttığı için insanlar bir boşluktadır. Dinin var dediği öte âleme, modernizm ötesi yok der. ‘Karanlık Duvarlar’ isimli şiirinde şair bu düşünceye tepkisini açıkça şu dizelerle dile getirir:

Şu zaman çıkmazında alıp beni bir altmış yaşa

bağlıyorsunuz

Doğmadan ölüme yöneldik gerisi yok diyenler var

Sınırlı yıl oyunlarına inananlar var

Sizin güveniniz bir güneş düzeninde

Ben mezarların karanlık çağına dayanıyorum

Modernizmin insanları bu hayatla sınırlı tuttuğunu, insana belli bir yaşam süresi biçtiğini söyler. Çünkü modernizme göre ‘gerisi yok’tur. Fakat şair gerisine, öte âleme inanmaktadır. Zaten tepkisini bu mısralarla dile getirir. Ona göre ölüm bir sınır değildir. Ölümden sonra da bir hayat vardır. Onun inançları bunu söylemektedir. Bu nedenle modernizm düşüncesiyle çarpışmaktadır. Her ne olursa olsun şair Allah’a teslim olmuştur ve öte âlemin bilincindedir.

‘Sürüp Gelen Çağlardan’ isimli şiirinde de şair aynı sorumluluk bilinciyle hareket eder. Mesuliyet duygusu olduğu için yaşadıklarından sorumlu olduğunu bilir. Yaşadıklarının hesabını vereceğini de bilir. Şiirin başında: “Yeryüzü bana mescit kılındı” diyerek Hz. Muhammed’in hadisini bize hatırlatmış olur. Böylece onun dünya görüşünü de öğrenmiş oluruz. Şiirin devam eden kısmında şairin hesap vermekten ne anladığını da görürüz. Şair, her şeyin hesabının verileceği hesap gününü bekler:

Çün defterler açılıp hesap soruldukta

Yetimin hakkı soruldukta yoksulun hakkı soruldukta

Milletim omuz omuza verip

Kıyama duruldukta.

İhanete ve zulme uğrayan bazı coğrafyalardaki halkların günü gelince hesaplarını zulmedenlerden alacaklarını söyler. Hesap gününe inanan insanlar olup biten her şeyin hesabının ilahi adalet önünde verileceğini bildikleri için rahatlardır.

Erdem Bayazıt ölümü anlattığı ‘Ölüm Risalesi’nde hayat karşısına ölümü yerleştirir. Ölüm gelişini bize hissettirir. Her şeyde ölüm vardır. Şair bunu hisseder. O her an az az öldüğümüzü bilememizi ister ve bize bunun sebeple sorumluluklarımızdan kaçmamamız gerektiğini hatırlatır.

‘Ölüm Risalesi’ şiirinin ‘Kesitler’ bölümünde şair, ölümün aniden geleceğini okuyucuya hatırlatır:

Bazan bir tekerlek altında

Ansızın gelir ölüm

Aplansız biter sınav

Bir elektrik kesilmesi gibi

Kesilir tûlu emel.

Erdem Bayazıt ölüm karşısında teslimiyetçi bir tavır sergiler. Ölüm, birçok insanın anladığı gibi korkutucu ve ürpertici değildir. O, ölümü insanı sonsuz âlemle müjdeleyen bir haberci olarak görür. Ölüm bir gerçektir, şair de bunun farkındadır. Ve şair şöyle der:

Biliyorum yaklaşıyoruz her an

Biliyorum oruçlu doğar insan

Ölümün iftar sofrasına!

Hayat ölümün iftar sofrasında sona erecektir. Hayatı oruca benzeten şair, onun iftar sofrasında sona ereceğini söylerken mükâfatında yine iftar sofrası olduğunu anlatmak ister. Dini bir yükümlülüğü yerine getirmesinin sonucunda insana bir mükâfat vardır. Aslında ölüm hayattan öte âleme geçmek için bir eşiktir. Yapılan amelin mükâfatı ölümle birlikte ortaya çıkar. Tüm bunların bilincinde olan şair dünyadaki imtihanı başarıyla geçenler için, ölümü bir iftar sofrasına benzetir.

Yine ‘Ölüm Risalesi’nin bir bölümünde: “Bir gün öleceğim biliyorum / Bunu her an ölür gibi biliyorum.” diyerek teslimiyetçi tavrını gözler önüne sermiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN – HAYAT – DÜNYA

4.1. Hayat ve Dünya Karşısındaki Tutum

Modern çağ ile birlikte hızlı bir mekanikleşme başlamıştır. Bununla birlikte teknoloji de hızla gelişmiştir. İnsan bir noktadan sonra bu değişim ve gelişimi kontrol edememiş ve bu kontrolsüz gelişen teknoloji tabii hayatı bozmuştur. Samimiyet ortadan kalkmış, bunun yerini ise insanların birbirleri üzerinde ve tabiat üzerinde hâkim olma yarışı almıştır. Bu uğurda insanlar hiçbir şeyden çekinmemektedirler.

Tabii dengenin bozulup, geleneksel ve manevi değerlerin göz ardı edilmeye başlanması Erdem Bayazıt'ı son derece rahatsız etmiş ve o, bu rahatsızlığını birçok şiirinde dile getirmiştir. Şair, 'Sürüp Gelen Çağlardan' isimli şiirine hayat felsefesini yansıtan şu mısra ile başlar:

Yeryüzü bana mescit kılındı

Bu mısra peygamberimizin “dünya benim için temiz bir mescid kılındı” hadisine telmihte bulunur.

Devam eden mısralar da bu dünya görüşünü destekleyerek namazın ona nasıl güç verdiğini anlatır:

Ant verdim toprak şahit tutuldu

Her sabah her öğle her akşam
İkinciyle yıkanarak yatsıyla donanarak
Seslerden bir sesle fırınlanıp
Sulardan polatlanan benim.

Günde beş vakit, O'ndan başka ilah kabul etmeyip, O'na yönelmek şairi güçlendirmektedir. Bu yükümlülüğünü yerine getirmek şaire manevi anlamda güç katmaktadır. Son mısradan ise 'Sabır savaş zafer. Adım: MÜSLÜMAN.' diyerek hayata bakış açısını açıkça ifade eder. Onun hayatta kendisine edindiği ölçü müslüman gibi yaşamaktır.

Şair, dünyanın fani olduğunu, gelip geçici olduğunu birçok şiirinde anlatır. Kimi şiirlerinde açıkça ifade eder kimi şiirlerinde ise arka planda bu duyguyu hissettirir. Her inanan insan gibi o da asıl hayatın ölümden sonra başlayacağını kabul etmiştir. 'Dünyaya Dair' isimli şiirinde de şair dünyanın faniliği ve gelip geçiciliği üzerinde durur. Bu yaşanan hayatta hiçbir şey hiç kimseye ait değildir. Her şey insanın emrine sunulmuştur fakat insanın bu nimetleri hoyratça kullanmaya hakkı yoktur. İnsana sunulan her şey emanettir:

Bir otel odası kadar bana aitsin
Bir mağara gibi hiç kimseye
Herkes bir deniz gibi
Biliyorum sadece bir emanetsin.

Mısralardan anlaşıldığı üzere 'dünya' herkese emanettir. Dünya; şahsi bir otel odası, sahipsiz bir mağara, herkese ait bir denizdir. Asıl olan eşyanın arka yüzüdür. Şairin okuyucuya göstermek istediği öteki âlemdir. İnsanın bu dünyaya

kendini fazla kaptırmaması gerektiğini hatırlatmak istemektedir. İnsanlar ise ebedi olmayan bu dünya için kanı pahasına mücadele etmektedirler.

Şaire göre, hayatın savaştan pek bir farkı yoktur. İnsanın bu dünya için böylesine savaşmasını, mücadele vermesini şair hüzün içinde anlatır.

Mümin, ölümden korkmaz. *“Müminin korkusu, ölümden değil hayattandır. Hayatı, gerektiği anlam ve yüceliğine kavuşturamama korkusudur sürekli olarak müslümanın içini yakan. İnsan bir kere yaşayacaktır. Hayat anlarının tekrarı yoktur. Mümini asıl korkutan budur.”*⁸⁷ Fakat insanların bu duyarlılıktan uzak olması şairi üzer.

Müslüman kimliği dolayısıyla şair bu hayattan ziyade ebedi olduğuna inandığı diğer hayatı daha çok önemser. Bu yüzden insanın sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği kanaatindedir. Bu kanaatini şiirleri vasıtasıyla paylaşır. ‘Karanlık Duvarlar’ isimli şiirinde sözünü ettiği ‘kör gidişlere’ dâhil olmak istemez. Çünkü bu gidiş boş ve amaçsızdır. Onlar gibi olamamak için direnir. Fakat şair bu direnişte yalnızdır. ‘Kör gidişlere’ dâhil olan insanlar modern çağın kısır döngüsüne takılmıştır. Şair kendisine bir hayli uzak olan bu yaşamı tenkid etmektedir:

Bir kısır döngüye girmek için bütün çabalar

Biz bunun için mi geldik.

Bu mısralarla şair, dünyaya geliş amacımızı sorgular ve insanı içinde bulunduğu kısır döngüden kurtarmak için ona sorumluluklarını hatırlatır.

Erdem Bayazıt, insanların geleneksel hayattan kopmasından derin üzüntü duymaktadır. Geçmişle bağlarını koparıp sıkıca bu çağa sarılmak onu etkiler ve bu bağlamda şiirler kaleme alır. Birçok şiirinde kaybedilen değerlerden dolayı duyulan bir hüzün vardır. ‘Şehrin Ölümü’ isimli şiirde şair bu duygularını şöyle dile getirir:

⁸⁷ Sezai Karakoç, **Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve daha Ötesi III.**, s. 95

Bayram günleri donanırdık su gibi yumuşardı

yüreklerimiz

Camilere dolardık tüm olmaya ererdik

Biz vardık şimdi o biz nerede.

Bizim geleneksel değerlerimizle şekillenen bir hayatımız vardı fakat modernizm bunu yıkmıştır. Eski değerlerimizi gözümüzden düşürerek değersizleştirmiştir.

Modernizmin şekillendirdiği hayatta din eskisi gibi hayatın içinde değildir. Hayatın dışına itilmiştir. *“Modernizm düşüncesi, ilâhî esasların yön verdiği dünya görüşünü ve hayat anlayışını değiştirerek; merkezine akıl ve bilimin yerleştirildiği ve dinî değerlerin dışlandığı veya sadece özel hayatta ve vicdanlarda yer verildiği bir sistem olarak gelişmiştir.”*⁸⁸

Geleneksel dönemlerde camiler fazladır ve şehrin içindedir. Fakat modernizm ile gelen mimari anlayış mabedleri yaşam alanlarının dışına itmiştir. Çünkü din, modernizm için bir bariyerdir. Din ne kadar insanların içindeyse modernizm o kadar dışındadır. Modernizm ilerleyebilmek için dini hayattan çıkarmak zorundadır. ‘Güvercinler’ şiirinde geçen şu mısra durumu açıkça ortaya koymaktadır:

Bir çocuk mabedlerin susamışlığını satıyordu

‘Mabedlerin susuzluğu’ insanların iç dünyasındaki büyük boşlukları ifade eder. Şiirde hayattan din çıkarılınca insanların iç dünyalarındaki yaşadıkları boşluk bu şekilde ifade edilmiştir.

⁸⁸ Hasan Gümüšoğlu, **Modernizmin Din Politikalarına Etkisi ve İtikad Açısından Sonuçları (Cumhuriyetin İlk Yılları)**, Ekev Akademi Dergisi, 57. Sayı, Güz 2013

Aslında Bayazıt, kendisini tamamen Batı'ya kapatmamıştır. O sadece köklerinin Doğu'da olduğunu ve belli oranda da Batı'ya açık olduğunu söylemek istemiştir. 'Derviş Burcundan' isimli şiirde bu düşüncesini şu mısralarla dile getirmiştir:

Bir yüzüm Batıya dönük

Bir yüzüm doğuya

Arkamda bütün yönler

Önümde kible!

Bu mısralardan hareketle şairin, her şeyden önce asıl yönünü kible olduğunu fakat Batı'nın bazı olumlu gelişmelerine de açık olduğunu söylemek mümkündür.

Her halükarda şairin içinde aşk vardır. Bu dünya ile ilgili de olsa duygularını aşk ile yorumlayarak anlatır. 'Aşk Burcundan' şiirinde böyle bir yorumlama söz konusudur:

Artık hazırım

Bir komutla işleyebilir hayat!

'Artık hazırım' ifadesi modern çağ ile gelen mekanik düzeni akla getirir. Önceden tasarlanmış bir hayatı yaşamaya hazır olmayı ifade eder. Tüm bunlara hazır olan şair, şiirin devam eden mısralarında bunlara direneceğini söyler. O, bu direnişte karşısına birçok engelin de çıkacağını farkındadır. Fakat hiçbir engel onu bu yoldan geri döndüremez. Çünkü inandığı değerler uğruna yola çıkmıştır.

Çıktım yola

Artık bir Leyla var

‘Leyla’ Klasik Türk Edebiyatında sıklıkla kullanılan bir motiftir. Şairin bu kullanımı Klasik Türk Edebiyatındaki kullanımla benzerlik gösterir. İkisinde de mecazdan hakikate geçişte bir basamaktır Leyla. Şairin hayat görüşünü yansıtan bu mısralarda, ilahi aşka yönelmekten söz etmektedir. Leyla ise bu yolda bir basamaktır sadece. Zahirden batına geçiştir. İlahi aşk için yola çıkan şaire göre bir tek Leyla önemlidir. Bunun dışında hiçbir şey onu yolundan döndüremez.

4.2. Sosyal Meseleler

Toplumsal meseleler toplumla iç içe olan aydınları etkilemiştir. Bu yüzden onlar kendilerini konular hakkında yazmaktan alamamışlardır. Erdem Bayazıt, toplumu ve toplumsal olayları can evinden yakalayacak bir müslüman bilincine sahiptir. Yakın ve uzak coğrafyalardaki müslümanlara yapılan baskılara, zulümlere sessiz kalmamıştır. *“Ortaya koyduğu şiir ve düz yazılarıyla haksızlıklar karşısında kıyama duran direnişin sembolü, mazlum ve sessiz nesillerin ağabeyi olmuştur.”*⁸⁹

İnsani duygu ve dini yükümlülükle yazdığı şiirlerde uzak coğrafyalardaki müslümanlara yapılan baskı ve zulüm konuları ağır basmaktadır. ‘Sürüp Gelen Çağlardan, Bosna’ya Yazıt, Çeçenistan, Savaş Risalesi’ne Zeyl -Afganistan 1400-’ şiirleri bu doğrultuda yazılmış şiirlerdir.

‘Sürüp Gelen Çağlardan’ isimli şiirde çağa, insana yapılan zulme tepkisiz kalmadığını görülmektedir. Şiirde Kafkasya, Azerbaycan, Arabistan, Pakistan, Türkistan, İran ve Afganistan’ın adı geçmektedir. Şair sıraladığı tüm bu coğrafyalardaki insanların yaşadıklarını şiirine almıştır. Bu coğrafyadaki insanlarla kendini bütünleştirir. Yaşanan sıkıntıları kendi içinde hisseder. Dünya üzerinde

⁸⁹ Dr. Nazım Öztürk, **Afganistan Yollarında KENDİ KALEMİNDEN ERDEM BAYAZIT**, Maraşder, İstanbul 2010

zulüm hüküm sürdüğü bu bölgeleri sıralayarak onların acılarından insanları haberdar etmek istemiştir.

Yaşanan bu kötü olayların müjdecinin sesiyle umutlar getireceğini söyleyerek içindeki umudu yansıtır:

O ışık ki düşer bir zenci yüreğine

Birden aydınlık kazanır zulme uğramış bütün yürekler

Onulmaz hint ağrısına tükenmez çin sancısına

İsyanın macarcasına ezilmenin çekoslovakcasına

Yanmanın polonyacasına direnmenin vietnamcasına

Gerillanın arapçasına

Yetiyecek elbet benim müjdecisi sesim.

Çağının gelişmelere uzak durmaz. Şiirde bahsedilen coğrafyalarda uzun yıllardır savaşlar, işgaller sürmektedir. Bu yaşanan olaylar onu üzmektedir. Müslümanları etkileyen olayları şiirine taşıyarak duyarlılığını gösterir. Şiirlerinin merkezine insanı alan şair dünyanın neresinde olursa olsun, ne yaşarsa yaşasın insanı ilgilendiren ve etkileyen her şeyi şiirine alır. Baskı ve zulüm gören insanların meselelerini şiirine alarak birlikte onların acısını paylaşır ve feryatlarını insanlığa duyurur.

‘Bosna’ya Yazıt’ isimli şiirde ise o bölgede yaşanan soykırımı ele alır. Boşnak halkın soykırım karşısında ses çıkaramamaları, dünya kamuoyunun onları yalnız bırakması Erdem Bayazıt’ı üzer ve bu üzüntüsünü mısralarında dile getirir. Başka milletlere hükmetmek suretiyle yükselen modern çağ medeniyetlerini ‘asalak böceklerle’ benzetir. Bu insanlık dramına sessiz kalan insanları ise hüküm giymiş mahkûmlara benzetir.

Bu soykırım Avrupa'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra gördüğü en büyük katliam olmuştur. İnsanlık tarihinin gördüğü en büyük katliamlardan birine dünya, sessiz kalmayı tercih etmiştir. Duyarlı ve dini hassasiyeti olan Erdem Bayazıt burada yaşanan katliama sessiz kalamamıştır, kelimeleri Bosna için kullanmıştır bu kez de. Oradaki insanların yaşadığı dramı şiirinde anlatmıştır.

Şiirin son bölümünde Bosnalı bir çocuk müslümanlara seslenir:

Ben Bosna'lı çocuk: -Müslümanlar!

Size şarkımı emanet ediyorum.

Bir de uçsuz nehirlere akan nehrin

Sularına salıverdiğim ellerimi

Bileklerinden kesilmiş.

Çocuk, müslümanlara bileklerinden kesilmiş ellerini emanet bırakır. Yarım kalan hayatında yaşayamadığı birçok şeyi ya da yaşamakta olduğu hayatını inanan insanlara emanet eder. Böylece müslümanlara ağır bir sorumluluk yüklemiştir. Şaire göre müslümanlar bu yükten kurtulabilmek için emanete sahip çıkmalıdırlar.

Kendisini coğrafi sınırlarla kısıtlamayan şair ülkesi dışında yaşayan müslümanların da sesi olmuştur. Müslüman halkın baskı ve eziyete maruz kalması onu derinden etkilemiştir. Şair toplumsal meseleleri sanat süzgecinden geçirerek hislerini şiirine aktarmıştır.

Erdem Bayazıt, Çeçenistan isimli şiirinde de Çeçenistan'daki mazlum müslümanların acısını mısralarından duyurur ve insanlığın bu zulme ses çıkarmamasını şu mısralarında dile getirir:

Kulaklar sağır gözler kör yürekler mefluç mu

Pusmuş insanlığımıza bu kan nereden damlıyor

İslam inancına göre kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve çokça üzerinde durulan önemli bir kavramdır adalet. Toplumda adalet ilkesi hâkim kılınırsa barış ve huzur ortamı sağlanmış olur. *“Hiç şüphesiz haksızlıkların, zulmün ve yoksul kılınmışlığın mevcut olduğu bir ortamda adâlet ilkesinden bahsetmek imkânsızdır.”*⁹⁰ Şairin bahsettiği ve adaletsizliğin kol gezdiği bu coğrafyalarda zulmün hüküm sürmesinin sebebi de budur. Bu coğrafyalardaki insanların tek istediği şey adalettir. Erdem Bayazıt müslüman şahsiyetinin ona yüklediği sorumlulukla onların bu feryadına sessiz kalmamıştır. Nerede bir zulüm ve haksızlık varsa kelimelerini o tarafa yöneltmiştir.

Şair, o yıllarda ve öncesinde maddi ve manevi olarak işgal edilen müslümanların yaşadığı topraklardaki hadiselerle kayıtsız kalamamıştır. Aynı dini, aynı duyguları paylaşması sebebiyle gönül bağı kurduğu bu coğrafyalardaki insanlara karşı sorumluluğunu, onlara karşı yapılan baskı ve zulme karşı sessiz kalmayarak, şiiriyle bu konuya değinerek yerine getirmeye çalışmıştır.

Erdem Bayazıt, 1980 yılında yazmış olduğu ‘Savaş Risalesi’ne Zeyl - Afganistan 1400-’ şiirinde de Afganistan’da yaşanan mücadeleyi anlatır. Şair kendini yakın hissettiği bu coğrafyadaki insanların varoluş mücadelesine alakasız kalamamıştır. Zaten bu şiiri yazdıktan bir yıl sonra büyük zorluklar çekerek Afganistan’a gitmiştir. Orda kurduğu dostluklar sayesinde Afganistanlılara karşı gönlünde ayrı bir yerin olduğunu söylemek mümkündür.

Bu şiir ‘Savaş Risalesi’ şiirine zeyl olarak yazılmıştır. Bu yüzden iki şiir arasında anlamca bağ kurmak mümkündür. ‘Savaş Risalesi’nde İslam’ın ilk yılları ve müslümanların varoluş mücadelesi anlatılıyordu. Müslümanların çektiği zulüm, hicret, savaşlar ve bunların nihayetinde de İslam’ın ve müslümanların zaferi

⁹⁰ Osman GÜNER, **İslam’da Sosyal Adâlet ve Dayanışma Erdemi**, Köprü dergisi, Güz 2005

anlatılmaktaydı. Şair zeyl olarak yazmış olduğu bu şiirde de aynı konu ve duygular çerçevesinde Afganistan'daki müslümanların mücadelesini anlatmıştır.

Şair, Ankara'da Hacı Bayram Veli civarında üç Afganistanlı ile karşılaşır ve onların konuşmalarına şahit olur. Onların ne konuştuklarını anlamasa dahi duygu olarak onlarla aynılaştığı için onların söylediklerini anlamaktadır. Üç Afganistanlının ağzından söylenen şeyler aslında müslümanların ortak dili ve şuurunun yansımasıdır. Şiirin bir bölümünde şöyle bir konuşma geçer aralarında:

Tek müslüman da kalsa

O soluk aldıkça Hindikuşlarda savaşımız

Sürecek

Kurtuluşa dek!

Konuşanlar Afganistanlı olmasına rağmen ortak düşünce ve ideallere sahip oldukları için bu mısradaki düşüncelerin yazara ait olduğunu söylenebilir. Ona göre Afganistan'daki bu mücadele bütün müslümanların mücadelesi olmalıdır. Bu, dinin insanlara yüklediği sorumluluk ve vazifedir.

Şiirin temelini dini duygu ve düşünceler oluşturmaktadır. Şiirin genelinde sıkıntı ve acı gibi duygular hüküm sürse de sonunda umut vardır. Şair son mısrada iktibas ettiği Saf suresinin on üçüncü ayeti ile bu umudu yansıtır:

Nasr'un minâllahi ve feth'un karîb!

Ayet, 'Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih!' manasına gelmektedir. Şair, Afganistan'da da zaferin yakın olduğunu söyleyerek şiirini umut ile bitirir.

Şiirde adı geçen coğrafyalardaki insanlar, kaderlerini kendileri seçmemiştir. Allah'ın takdir ettiği bir kader vardır. “*Kaderimiz bir gerçektir. Kimse kendi alın yazısının yaratıcısı değildir.*”⁹¹ Fakat müslümana düşen görev niyeti, iradesi ve girişimiyle bu coğrafyadaki insanlığın kaderinin değişmesine yardımcı olmaktır. Erdem Bayazıt, şiirleriyle bu meseleye dikkat çekmek istemiştir.

⁹¹ Sezai Karakoç, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Ötesi II.**, Diriliş Yayınları, İstanbul 2013 , s. 84.

SONUÇ

Erdem Bayazıt, yakın dönem Türk edebiyatında yazdığı şiirlerle önemli bir yere sahiptir. Hayatının büyük bir bölümünü edebiyat, şiir, kültür ve sanatla geçirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre önce dünyaya geldiği için çocukluk ve gençlik yıllarında sıkıntılar yaşamıştır. Tüm bu sıkıntılara rağmen kendisini iyi yetiştirmiştir. Lise yıllarında donanımlı ve yönlendirici hocalarının bulunması ve edebiyatı seven arkadaş çevresinin olması kendisi yetiştirmek için büyük fırsat olmuştur.

Onun düşünce ve fikir dünyasının büyük bir kısmının şekillenmesinde üç isim etkili olmuştur: Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil. Bu üç şairin özellikle de Sezai Karakoç'un etkisini şiirlerinden görmek mümkündür. Bazı şiirlerinde Sezai Karakoç ile benzer mısralar kullanmış bazı şiirlerinde ise şiirinin çatısını onun gibi oluşturmuştur. Fakat şiirlerinde Erdem Bayazıt'ın kimliğini hissettiren bir hava her zaman vardır. O, İslam medeniyeti ve coğrafyasını algılamış olması ve metafizik çağrışımlarıyla Sezai Karakoç'a benzer.

Şiirlerinde dikkatimizi çeken önemli bir nokta da şiirlerinin doğaçlama söylenilmiş izlenimi yaratmasıdır. Bildiklerini, okuduklarını, düşündükleri doğrudan şiir formunda yazıya döker. Onun şiirinin ayrıcalıklı oluşunun sebebi de budur.

Lise yıllarında belli bir dil ve edebiyat seviyesine ulaşan şair, bu dönemde şiirler yazmaya başlamıştır. Daha önceden yazdığı şiirler de vardır fakat şair, o şiirlerini şiirimsi olarak niteler. Bu dönemde yazdığı şiirlerde dahi metafizik bir derinlik bulunmaktadır. Yine o dönemlerde yazdığı 'Toprak ve Adam' isimli şiir metafizik anlam derinliği ile edebiyat öğretmeninin dikkatini çekmiştir.

Onun şiirlerinin dilinin özel olmasını sağlayan bir anlam dünyası vardır. Bu anlam dünyasının temelini dini inanç oluşturur. Bu çalışmamızda da onun tüm şiirlerinde bu duruş ve duyuşla şiirlerine baktığımızı gördük. İnsanlığın içinde bulunduğu durum sebebiyle bir hüznün olsa da bu hüznü yarını müjdelere. Şiirlerinde insanlık için hep bir umut vardır.

Erdem Bayazıt'ın şiirlerinin büyük bir kısmını ölüm ve metafizik teması oluşturur. Bununla birlikte birçok şiirinde de tema ölüm olmasa dahi muhakkak ölüm meselesine işin ucunu dayandırır. Şiirlerindeki temel izlek; yabancılaşmaya başkaldırma, varoluşun hikmetini arama ve ebedi sorunlardır. Yüzyıllardır katlanarak gelen yüce davanın şiirlerini yazmıştır. 'Sürüp Gelen Çağlardan' isimli şiirinin son dizesinde "Adım: MÜSLÜMAN" şeklinde kendini tanımlayarak kendisi ve sanatı hakkında ipucu verir.

Topluma ulaştırması gereken mesajları olduğundan söyleyeceklerini açık ve net olarak söylemiştir. Sözü eğip bükmeden, dolambaçlı yollara sokmadan sade ve yalın bir şekilde dizelerini sağlamca kurmuştur. Bu onun şiirlerinin sıg ve basit olduğunu göstermez. Çünkü sık eleyip ince dokuyan şair, şiirinin örgüsünü ustaca kurmuştur.

Yaşadığı yüzyılın tanığı olan şair olup biten her şeyi gözlemler. Bağlı bulunduğu değerler ile çağ çatışmaktadır. Modern yaşam tarzının değerlerle çatışması, yaşam tarzının tamamen yabancılaşması şairi derinden etkiler. Bu hislerini şiirleriyle dile getirir. Şiirlerinden anlaşıldığı üzere eşyaya temayül iyice artmıştır, toplum sürekli tüketme halindedir, insanlar makinaların esiri olmuştur. Bunun yanı sıra geçmişteki hayata da özlem duyduğunu şiirlerinde sık sık dile getirir.

İslam inancına göre insan hayatı iki kısımdan oluşur. Birincisi bu dünyadaki hayatımızdır; doğumla başlayıp ölümle sona erer. İkincisi ise; ölümle başlayıp sonsuza dek devam edecek olan hayatımızdır. Hiç ölmeyecekmiş gibi yaşadığımız ve sınıksız sarıldığımız bu dünya fanidir. Öte âlem ise bakidir. Sınırlı bir süreyle bulunduğumuz dünya hayatı insanların imtihan yeridir. Akılla diğer canlılardan ayrılan insan birçok şeyle imtihan edilmektedir. Akıl nimetine sahip olan her insan bu sınava tabidir. Erdem Bayazıt da insana bahşedilen bu hayatın bir imtihan vesilesi olduğunu bilir ve şiirlerinde bu gerçeğe de değinir.

Araştırmamızda dikkatimizi çeken bir diğer hususta şiirlerinde peygamberimize, islam tarihine ve diğer peygamberlere yer vermiş olmasıdır. Şiirlerinde daha ziyade peygamberimizin ve diğer peygamberlerin karşılaştıkları güçlüklerden söz eder. Özellikle 'Savaş Risalesi'nde bu konuya uzunca değinir.

Yukarıda da dediğimiz gibi onun asıl şiirlerinin temasını ‘ölüm’ oluşturmaktadır. Onun şiirlerinde ölüm de hayat kadar gerçektir. Her canlının bir ömrü vardır ve ömür ölüm ile sınırlıdır. Ölümün istisnası yoktur. Kur’an-ı Kerim’de geçen: “Her nefis ölümü tadacaktır” ayeti bu gerçeğin kanıtıdır.

Ölüm ve ötesi onun şiirlerinde değişik bakış açıları ve anlam boyutlarıyla işlenmiştir. Ölümü, yeniden doğuş ve diriliş ekseninde algılar. Hiçleşme, yok olma şeklinde algılamaz. Ona göre ölüm bize çok yakındır. Her an içimizde gezdirdiğimizin idrakine varmıştır. Bu sebeple inanan bir insan olmanın sorumluluğu ile yaşamamız gerektiğini şiirleri vasıtasıyla bizlere hatırlatır.

Araştırmamız neticesinde ondaki ölüm fikrinin birçok şairinkinden daha farklı olduğunu gördük. Ölüm onun şiirlerinde ürpertici ve kaçılan bir şey olmaktan ziyade munis bir şeydir. Ölümün korku ve ürperti saçan hüznün verici tarafını şiirlerinde hafifletmeye çalışmıştır.

Onun nazarında ölüm bir son değildir. Ölüm sonsuzluğa açılan bir kapı olması nedeniyle gelmesi beklenen sonudur. Bu son ancak dünya hayatının sonudur, öte âlemin ise başlangıcıdır. Ölüm, anlamsız bir hiçlik ve son olmadığı için ölümü munis bir tevekkülle karşılar. Zaten müslüman, ölümü korku ve ürpertici bir hadise olarak görmez. Yepyeni bir başlangıç olarak gördüğünden bu dünyada üzerine düşen sorumlulukları yerine getirir ve mütevekkil bir tavırla ölümü bekler. Erdem Bayazıt da bu nazardan baktığı için ölümü hoş bir tecrübe haline dönüştürür.

Onun şiirlerinde dikkatimizi çeken diğer bir önemli nokta ise şiirlerinde sosyal meselelere ağırlık vermiş olmasıdır. Şiirlerinde uzak coğrafyalarda yaşayan baskı ve zulüm altındaki müslümanlara kulak kabartmıştır. Onlarla aynı dini duygu ve düşüncede olduğu için kendini bu coğrafyadaki insanlardan sorumlu hisseder. Şiirleriyle onların sesi olur. Onların acılarına dikkat çeker.

Tez boyunca yaptığımız araştırmalar ve şiir değerlendirmeleri sonucunda Erdem Bayazıt’ın İslam mecrasında yazan şairler arasında önemli bir yerinin olduğunu tespit ettik. Yazdığı şiirler kendi mecrasında dini ve metafizik konulu bir boşluğu doldurmuştur.

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR, TEZLER

ANDI, M. Fatih, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, **Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri Ders Kitabı** (Ünite 6,8).

BAŞ, Münire Kevser, **Sezai Karakoç'un Şiirinde Metafizik Vurgu**, İnsan Yay., İstanbul 2011.

BAYAZIT, Erdem, **Şiirler**, İz Yay. İstanbul 2011.

BİNİCİ, Volkan, **Sezai Karakoç'ta Medeniyet Kavramı**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. , İstanbul 2012.

BUMİN, Tülin, **Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza**, Y.K.Y. İstanbul 2012.

BULAÇ, Ali, **Din ve Modernizm**, Yeni Akademi Yayınları, İzmir 2006.

BOLAY, Süleyman Hayri, **Felsefi Doktrinler Sözlüğü**, Ötüken Neşriyat, 1980.

CEBECİOĞLU, Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ağaç Kitabevi, İstanbul 2009.

CEVİZCİ, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul 2011.

DEVELLİOĞLU, FERİT, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Akaydın Kitabevi, İstanbul 2008.

DURMUŞOĞLU, Abdullah, **Öteki Modernlik**, Vadi Yayınları, Ankara 2012.

İsmail Hakkı İzmirli, Haz. Refik Ergin, **Metafizik**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012.

KAPLAN, Mehmet, **Şiir Tahlilleri II. Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.

KARAKOÇ, Sezai, **Çağ ve ilham I.**, Diriliş Yay., İstanbul, 2007

KARAKOÇ, Sezai, **Çağ ve ilham II.**, Diriliş Yay., İstanbul, 2007.

KARAKOÇ, Sezai, **Çağ ve ilham III.**, Diriliş Yay., İstanbul, 2007.

KARAKOÇ, Sezai, **Çağ ve ilham IV.**, Diriliş Yay., İstanbul, 2007.

KARAKOÇ, Sezai, **Diriliş Muştusu**, Diriliş Yay., İstanbul 2012.

KARAKOÇ, Sezai, **Edebiyat Yazıları I.**, Diriliş Yay., İstanbul 2012.

KARAKOÇ, Sezai, **Edebiyat Yazıları II.**, Diriliş Yay., İstanbul 2012.

KARAKOÇ, Sezai, **Edebiyat Yazıları III.**, Diriliş Yay., İstanbul 2011.

KARAKOÇ, Sezai, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I.**, Diriliş Yay., İstanbul 2013.

KARAKOÇ, Sezai, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II.**, Diriliş Yay., İstanbul 2012.

KARAKOÇ, Sezai, **Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III.**, Diriliş Yay., İstanbul 2013.

KARAKOÇ, Sezai, **Gün Doğmadan**, Diriliş Yay. İstanbul 2012.

KARAKOÇ, Sezai, **Gün Dönümü**, Diriliş Yay. İstanbul 2012.

KARAKOÇ, Sezai, **İslam**, Diriliş Yay., İstanbul 2012.

KARAKOÇ, Sezai, **İslamın Dirilişi**, Diriliş Yay., İstanbul 2012.

KARAKOÇ, Sezai, **Yitik Cennet**, Diriliş Yay., İstanbul 2011.

KISAKÜREK, Necip Fazıl, **Çile**, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2013.

KUTUB, Seyyid, **Yoldaki İşaretler**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2010.

LATOURE, Bruno, **Biz Hiç Modern Olmadık**, Norgunk Yayıncılık, İstanbul 2008.

MERİÇ, Cemil, **Umrandan Uygarlığa**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

ÖZDENÖREN, Rasim, **Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler**, İz Yayıncılık, İstanbul 2008.

ÖZDENÖREN, Rasim, **Müslümanca Yaşamak**, İz Yayıncılık, İstanbul 2013.

PAKDİL, Nuri, **Sükut Suretinde**, Edebiyat Dergisi Yayınları, İstanbul 2012.

ŞERİATİ, Ali, **Medeniyet ve Modernizm**, Düşünce Yay., İstanbul 1980.

ŞEİRATİ, Ali, **Medeniyetler Tarihi I**, Fecr Yay. İstanbul 2012.

ŞERİATİ, Ali, **Medeniyetler Tarihi I**, Fecr Yay., İstanbul 2011.

ŞİŞMANOĞLU, Şehnaz, **Behçet Necatigil ve Şiirin Ev Hali**, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enst. , Ankara 2003.

TOPÇU, Nurettin, **Kültür ve Medeniyet**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.

TURNA, Murat, **Erdem Bayazıt ve Şiiri**, İz Yayıncılık, İstanbul 2010.

TURNA, Murat, **Erdem Bayazıt Hayatı-Sanatı- Eserleri**, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.

YENİBAŞ, Abdullah, **Peygamberler Tarihi**, Işık Yayınları, İstanbul 2012.

YORULMAZ, Hüseyin, **Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt**, Hat Yayınevi, İstanbul 2012.

ZARİFOĞLU, Cahit, **Yaşamak**, Beyan Yayınları, İstanbul 2010.

ZARİFOĞLU, Cahit, **Yedi Güzel Adam**, Beyan Yayınları, İstanbul 2013.

ZARİFOĞLU, Cahit, **İşaret çocukları**, Beyan Yayınları, İstanbul 2013.

ZEYBEK, Şerife Nihal, **Dini Edebiyat Açısından Maveria Dergisi (1.-80. Sayılar) İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

B. MAKALELER, ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

ABA, Veli, **Hocam Erdem Bayazıt**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

AKAY, Hasan, **Metnin Hız®ı: Erdem Bayazıt'ın Şiirlerinde Anlam ve Anlatım Gücü**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1. Sayı, Bahar 2013.

AKSAY, Ömer, **Şair, Derviş, Militan**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

ALVER, Köksal, **Ey!**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

ANDI, M. Fatih, **“Beton Duvarlar Arasında Açan Çiçek”**: **Modern Kentte ve Kentleşmeye Karşı Erdem Bayazıt'ın Şiiri**, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1. Sayı, Bahar 2013.

ANDI, M. Fatih, **Sezai Karakoç'un “Küçük Na't”i**, İtibar Dergisi, 24. Sayı, Eylül 2013.

ATLANSOY, Hüseyin, **Ölümün Çağrısı**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

AVCI, Casim, Muhammed Hamdullah, **Uhud Gazvesi md.**, TDV İslam Ansiklopedisi.

AYDEMİR, Mustafa, **Tanzimat Dönemi Türk Şiirinde Ölüm Algısı**, Turkish Studies, Bahar 2013.

AYVAZOĞLU, Beşir, **Erdem Bayazıt'la Ölümü Düşünmek**, Zaman Gazetesi, 10 Temmuz 2010.

BAYAZIT, Erdem, **“Ana”Mız Kadınlar**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

BAYAZIT, Erdem, **Yeşil Uçurumlarda Kara Yeşil Kutsal**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

BAYAZIT, Erdem, **Düş**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

BAYAZIT, Erdem, **Çoğalan Tekrar**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

BAYAZIT, Erdem, **Sözlere Ses Vermek Bağırınların Ben Susuk Düşüneceğim**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

BEÇENE, Yaşar, **Necip Fazıl'ın "Evim" Şiiriyle Evine Misafir Olurken**, Yağmur Dergisi, 35. Sayı, 2007.

COŞKUN, Sezai, **Modern Kent ve Yabancılaşma Bağlamında Erdem Bayazıt'ın Şiiri**, Turkish Studies, Sonbahar, 2009.

ECE, Selami, **Sezai Karakoç ve "Kar Şiiri"**, Turkish Studies, Sonbahar 2006.

EROL, Murat, **Erdem Bayazıt Şiirinin Siyasete Etkisi**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

GÜMÜŞOĞLU, Hasan, **Modernizmin Din Politikalarına Etkisi ve İtikad Açısından Sonuçları (Cumhuriyetin İlk Yılları)**, Ekev Akademi Dergisi, 57. sayı, Güz 2013.

GÜNER, Osman, **İslam'da Sosyal Adâlet ve Dayanışma Erdemi**, Köprü Dergisi, Güz 2005.

GÜZEL, Hasan Celal, **Erdem Bayazıt ve Maceracılar**, Radikal Gazetesi, 13 Temmuz 2008.

HAKAN, Ahmet, **Şairlerimden Biri Daha Öldü**, Hürriyet Gazetesi, 7 Temmuz 2008.

HARMAN, Ömer Faruk Harman, **Günah md**, TDV İslam Ansiklopedisi.

KAHRAMAN, Alim, **Erdem Bayazıt'ın Şiiri: Poetik Başkaldırı**, Kitap Zamanı, 25. Sayı, 2008

KARLIAĞA, Bekir, **Ölümsüzlüğün Erdem'i**, Maraşder, İstanbul 2010.

KAPLAN, Ramazan, **Modern Çağa İsyân ya da Erdem Bayazıt'ın Şiiri**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

KILLIOĞLU, İsmail, **Şiirimizin Saf ve Coşkun Sesi Sustu**, Milli Gazete, 10 Temmuz 2008.

KURT, Mustafa, **Erdem Bayazıt'ın "Vicdan Burcu"**, Karabatak Dergisi, 6. Sayı (Ocak-Şubat) İstanbul 2013.

KOÇ, Okan, **Erdem Bayazıt Şiirinde Üç Damar: Ölüm, Şehir ve Dağ**, Maraşder, İstanbul 2010.

Mavera Dergisi, Aralık 1976, 1. Sayı.

MERT, Necati, **"Bir Yol Buldum Öteye Geçerek Gözlerinden"**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

MURADOĞLU, Abdullah, **Susmanın Kalesine Sığınyorum**, Yeni Şafak Gazetesi, 8 Temmuz 2008.

MÜFTÜOĞLU, Atasoy, **Heybet ve Haşyet Sahibi Bir Şair**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

ÖZ, Asım, **Erdem Bayazıt Şiirinde Ölüm**, Hece Dergisi, 142. Sayı, 2008.

ÖZCAN, Tarık, **Deniz'in Çağrısı 'Yahya Kemal ve Tanpınar'ın 'Deniz' İsimli Şiirlerinin Sembolizm Açısından Çözümlemesi**, Türk Dili Dergisi, Ağustos 2004.

ÖZDENÖREN, Rasim, **Erdem Bayazıt'la Dünya Yolculuğumuz**, Maraşder, İstanbul 2010.

ÖZDENÖREN, Rasim, **Erdem Bayazıt ve Edebiyat Çevresi**, Hece Dergisi 142. Sayı, 2008.

ÖZTÜRK, Nazım, **Afganistan Yollarında KENDİ KALEMİNDEN ERDEM BAYAZIT**, Maraşder, İstanbul 2010.

SÜLEYMANOV, Abulfez, **Zorunu Göç ve Psikolojik Etkileri**, Turuncu Dergisi, Kasım 2012.

TAŞDELEN, Vefa, **Erdem Bayazıt'ın Şiiri**, Hece Dergisi, 142. Sayı 2008.

UÇAN, Hilmi, **70'li Yılların Meydanlardaki Gür Sesi: Erdem Bayazıt**, Hece Dergisi, 142. Sayı 2008.

YENİTERZİ, Emine, **Türk Edebiyatında Na'tlara Dair**, Son Peygember.info, Eylül 2009.